

UNIVERSITY OF
LATVIA

Summary of
Doctoral Thesis

Promocijas darba
kopsavilkums

Didzis Melķis

**CIVIC ENTREPRENEURS
ADDRESSING SOCIETAL
CHALLENGES THROUGH
DIGITAL PARTICIPATION:
A CASE STUDY OF MYVOICE**

**PILSONISKIE UZŅĒMĒJI DIGITĀLAJĀ
LĪDZDALĪBĀ SABIEDRĪBAS PROBLĒMU
RISINĀŠANAI: ORGANIZĀCIJAS
MANABALSS GADĪJUMA IZPĒTE**

Rīga 2026

UNIVERSITY OF
LATVIA

FACULTY OF ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCE

Didzis Melķis

**CIVIC ENTREPRENEURS ADDRESSING
SOCIETAL CHALLENGES THROUGH
DIGITAL PARTICIPATION: A CASE STUDY
OF MYVOICE**

SUMMARY OF DOCTORAL THESIS

Submitted for the Doctoral degree (Ph. D.)
in Social Sciences,
Subfield of Public Administration and Management

Riga 2026

The doctoral thesis was carried out at the Chair of Faculty of Economics and social science, University of Latvia, from 2022 to 2025.

Funded by
the European Union
NextGenerationEU

National
Development Plan

Atvērto un noturības mehānisma projekts "Latvijas Universitātes iekšējā un ārējā konsolidācija" 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007

The thesis contains the introduction, 4 chapters, conclusion, 3 scientific publications, 1 forthcoming article approved for publication, and the reference list.

Form of the thesis: dissertation collection of cross-disciplinary articles in political science, public administration and management, legal studies, and sociology.

Supervisor: Dr. sc. pol., Professor, **Iveta Reinholde**

Reviewers:

1. **Inese Āboliņa** (Dr. sc. pol.), Lead Researcher, Faculty of Economics and Social Sciences, University of Latvia
2. **Diāna Šaparniene** (Ph. D.), Professor, Vilnius University, Šiauliai Academy, Institute of Regional Development
3. **Inga Lapiņa** (Dr. oec.), Professor, Riga Technical University

The thesis will be defended at the public session of the Doctoral Committee of Sociology and Social Work, Political Science and Media and Communication Science, University of Latvia, at 10 AM on April 17, 2026 at the Faculty of Economics and Social Sciences (Lauvas street 4), Auditorium 210, University of Latvia.

The thesis is available at the Library of the University of Latvia, Raiņa blvd. 19.

Chairman of the Doctoral Committee /Dr. sc. pol., prof. Iveta Reinholde/

Secretary of the Doctoral Committee /Velta Skolmeistere/

© University of Latvia, 2026

© Didzis Melķis, 2026

ISBN 978-9934-36-555-3

ISBN 978-9934-36-556-0 (PDF)

ANNOTATION

Title of the thesis: Civic Entrepreneurs Addressing Societal Challenges through Digital Participation: A Case Study of MyVoice

Author: Mg .sc. pol. Didzis Melķis

Supervisor: Dr. sc. pol. Prof. Iveta Reinholde

The doctoral thesis, “Civic Entrepreneurs Addressing Societal Challenges through Digital Participation: A Case Study of MyVoice,” consists of a set of publications on Latvia’s notable civic participation platform ManaBalss.lv and the central role of civic entrepreneurs in effective digital participation. With 81 law amended by citizens since 2011, including the constitution (Satversme), Latvia stands out globally for the effectiveness of this type of participation. Due to the interdisciplinary nature of civic entrepreneurship and e-participation, the research spans political science, jurisprudence, sociology, and ethics, grounded in theoretical concepts of network society and Multiple Streams Framework. The findings confirm the vital role of civic entrepreneurs in digital participation and the importance of balanced legislation to enable such engagement.

Keywords: civic entrepreneurs, ManaBalss.lv, network society, Multiple Streams Framework, framework of entrepreneurial roles in e-participation – FERE

CONTENTS

INTRODUCTION	5
1. OUTLINE OF THE THESIS	16
1.1 Civic entrepreneurs and ‘ratio legis’	16
1.1.1 Legal and procedural foundations and output effectiveness of civic entrepreneurship	16
1.1.2 Civic entrepreneurs and the evolving ‘ratio legis’	18
1.1.3 Findings: Entrepreneurial actors as drivers of e-participation quality and effectiveness	18
1.2 Solving ethical dilemmas in governance innovation	19
1.2.1 Contextual integrity of e-participation – meeting value expectations	19
1.2.2 Findings: civic entrepreneurs in e-participation foster mutual standards of excellence	21
1.3 Jurisprudential perspective on entrepreneurial synergies in the Latvian e-participation	21
1.3.1 Regulation of e-participation as an institutional fact and contextual analysis of stakeholder engagement within the normative framework	22
1.3.2 Monitory democracy as an institutional legal fact in the Latvian e-participation	23
1.3.3 Findings: a coherent legal framework supports an effective e-participation ecosystem with stakeholder synergy	24
1.4 E-participation as a sheltered channel for social remittances	25
1.4.1 Civic entrepreneurs and transnational dynamics in e-participation: leveraging a sheltered channel	25
1.4.2 Findings: civic entrepreneurs as agents of social remittances through a sheltered channel of e-participation	26
1.5 Summarising discussion. Conceptual framework of the entrepreneurial roles in e-participation – FERE	27
CONCLUSIONS	31
REFERENCES	69

INTRODUCTION

After a quarter-century of research on digital civic participation – explicitly initiated by Stephen Coleman (1999, 2004) – it remains a novel form of governance and policymaking, with limited analysis of its effectiveness and the role of key stakeholders. Despite varying emphases and terminology, there is broad consensus on legal, procedural, and output-related criteria as key measures for evaluating e-democracy and digital civic participation (Kneuer, 2016; Choi & Song, 2020; Gupta & Das, 2022). Yet the practical outputs of e-participation – or its effectiveness – are often difficult to detect (Nabatchi & Leighninger, 2015), largely absent (Randma-Liiv & Lember, 2022), or even regarded as failures (Toots, 2019), including in widely praised e-democracy cases like Estonia.

The role of entrepreneurial actors in e-participation – and their interaction with the entrenched “Weberian ethos of bureaucracy” – remains undertheorised (Randma-Liiv, 2022b, p. 334), or conceptually marginalised within the power dynamics of the network society (Castells, 2010b).

This thesis presents the Latvian case of digital civic participation as a counterexample. Spanning over 14 years, it has produced sustained, civic-led legislative change and positions civic society as the pivotal enabling actor in the ecosystem. Since 2011, 78 legislative changes have been achieved via ManaBalss.lv (MyVoice), including a constitutional amendment – a globally unique example of citizens using digital tools to change their constitution.

Here, the network society is not a limiting factor but the enabling condition. The thesis explores the systemic factors underpinning this effectiveness, aligning with Marianne Kneuer’s (2016) e-democracy criteria. It identifies synergies between civic, political, and administrative actors. Two combined factors enable these dynamics.

First is a clearly defined legislative framework for civic participation in parliamentary agenda-setting, assigning precise responsibilities to all stakeholders. While demanding for civic society, it provides parliament with a strong, purpose-driven mandate – triggered only once civic thresholds are met. Second, within this balanced framework, civic society itself – rather than the state – assumes the pivotal role in e-participation.

This case study responds to Manuel Castells’ (2010b) concern about the marginalisation of civic society in networked governance. It offers practical, evidence-based insight into the everyday function of civic entrepreneurs – beyond electoral cycles and without dependence on costly campaigning or mobilisation. This contribution is especially relevant to addressing the persistent

evidence gap in understanding civic society–government dynamics in both general governance (Margetts & John, 2023) and digital participation specifically (Khutkyy, 2019).

The term “civic” in the thesis is preferred to the often used “civil” to distinguish between citizens’ affairs and activities related to their community, society and state, and general human or civil attitudes, behaviour and norms within a society, like, civil rights stating what every person of the community has the right to.

The delimitation of this thesis focuses on digital civic participation in legislative, parliamentary agenda-setting. Accordingly, the key terms used are defined as follows:

- **Digital or e-participation** refers to public involvement in the digital democracy environment, where citizens express their concerns, needs, interests, and values to influence parliamentary legislation.
- **Policy entrepreneurs** are individuals who allocate resources to advocate for their proposals or address specific issues, playing a crucial role in attracting the attention of influential actors and linking solutions to political problems.
- **Civic entrepreneur** refers to an individual or organisation that seizes opportunities to influence policy outcomes in the interests of society.
- **Political entrepreneur** refers to an individual politician or political party that capitalises on opportunities to influence policy outcomes and gain political capital.

Civic and public participation are consistent themes since the early days of policymaking studies. As closely related terms, this thesis uses ‘civic participation’ and ‘public participation’ somewhat interchangeably, while acknowledging their distinct emphases. Civic participation broadly refers to the ways in which individuals engage in activities that contribute to the functioning and improvement of their community and democracy, while public participation more specifically concerns involvement in governmental or institutional decision-making, particularly in relation to policy planning, implementation, and evaluation.

Following early debates on participatory democracy, John Dewey (1946) criticised technocracy and advocated institutional reform to strengthen public involvement. Later, John Keane (2009) conceptualised monitory democracy – a post-WWII shift in representative governance – where civil society actors act as “watchdog, guide-dog, and barking-dog” (p. 26), promoting transparency and accountability.

Civic participation evolves cyclically amid shifting tensions between technocracy, markets, elites, and public values. Dewey (1946) already in 1927 noted that democratic engagement was essential for managing “the indirect consequences” of modern life (p. 126). From the 1940s, reforms required citizen

input in policymaking (Greitens, 2023), though tensions between bureaucratic effectiveness and civic values persist. As early as the 1950s, Herbert A. Simon (1997) observed that normative demands are often sidelined by technocratic logic.

Keynesian interventionism dominated mid-20th-century policymaking, and John M. Keynes (1964) notably saw the public as mere “eavesdroppers” (p. vi). Meanwhile, H. A. Simon’s (1997) theory of bounded rationality described how decision-makers “satisfice” within cognitive limits (p. 118). Charles E. Lindblom (1959) extended this with incrementalism, cautioning that large-scale proposals are politically unfeasible and “unpredictable in their consequences” (p. 86).

Stagflation in the 1970s eroded confidence in Keynesianism and ushered in neoliberalism, led by Milton Friedman, who grounded freedom in “the family, not the individual” (Friedman, 2002, p. 33). C. Lindblom and Robert A. Dahl responded by reaffirming democratic constraints on expertise (Dahl & Lindblom, 1953). Lindblom later warned of democracy constrained by markets – “the market as prison” (1982, p. 335).

In the 1960s, still under Keynesian logic, the U.S. launched the Model Cities Program, prompting Sherry P. Arnstein’s influential “ladder” of citizen participation. Arnstein’s ladder of citizen participation illustrates levels of involvement – from manipulation to full control (see Fig. 1). For Arnstein, participation means a “redistribution of power” to include excluded citizens and allow them to “share in the benefits of the affluent society” (Arnstein, 1969, p. 216).

Power is seldom given willingly. Resistance from institutions explains the slow, cyclical dynamics on the ladder. Meaningful change requires aligned actors and a timely window of opportunity – often crisis-driven. Without this, participation becomes “an empty and frustrating process for the powerless” (Arnstein, 1969, p. 216).

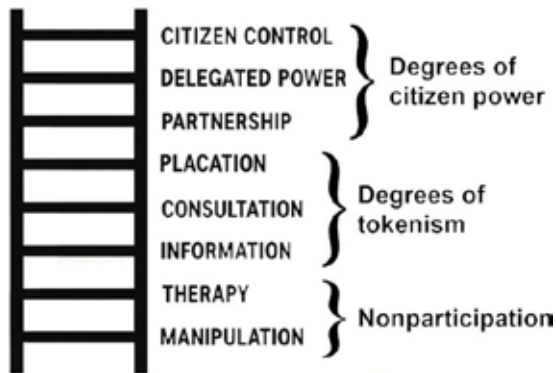

Figure 1. Ladder of participation. Source: Arnstein (1969).

Even presidential efforts like the Model Cities Program had limited success. Only 15 of 75 cities shared power, and even then, it was “taken by the citizens, not given by the city” (Arnstein, 1969, p. 222).

John W. Kingdon (2014) introduced the Multiple Streams Framework (MSF) and the concept of policy entrepreneurs, who couple problems, solutions, and politics by investing in their preferred proposals.

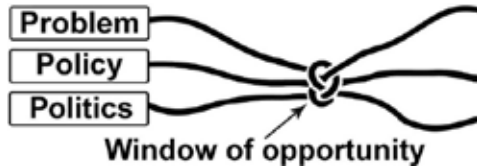

Figure 2. Multiple Streams Framework. *Source: Author’s conceptualisation, based on Kingdon (2014).*

Before Kingdon, scholars addressed timing and political openings, but without the cohesive framework he introduced. While Arnstein (1969) discussed conditions for participation, she did not formalise the idea of a “window of opportunity.” Kingdon’s key contribution lies in showing how policy entrepreneurs shape outcomes by coupling three streams: problems, policies, and politics (Kingdon, 2014).

Following Kingdon, research expanded on entrepreneurial roles, identifying institutional (DiMaggio, 1988), political (Schneider & Teske, 1992), and civic (Leadbeater & Goss, 1999) entrepreneurs. Tariq Banuri and Adil Najam (2002) built on the Multiple Streams Framework (MSF), exploring civic actors’ influence across policymaking contexts.

Åsa Knaggård (2016) proposed a problem broker as an actor who frames conditions as political problems.¹ While similar to policy entrepreneurs, problem brokers may lack the intention or ability to link problems with solutions. Still, their function – transforming conditions into political issues – serves to “increase the likelihood of coupling” streams (Knaggård, 2016, p. 110).

¹ In the 2016 publication, the term used is ‘knowledge broker’. However, according to Åsa Knaggård herself, in her correspondence with the author of this thesis, this represents an earlier conceptualisation. The ‘problem broker’ is a more developed and expanded concept of this actor, or a characteristic within the problem stream. The 2016 publication is an adaptation of an earlier conference paper from 2013, which chronologically precedes the 2015 publication.

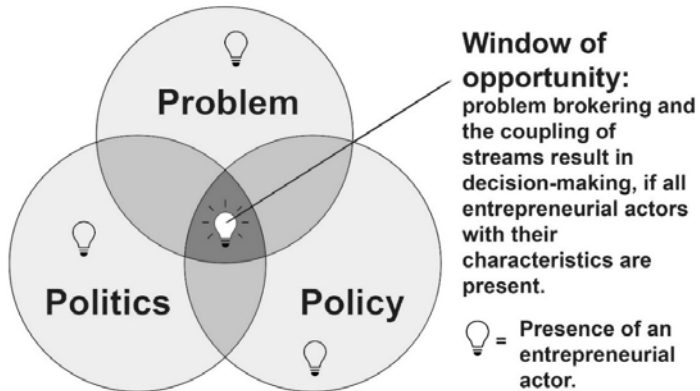

Figure 3. Cross-section of a window of opportunity. *Source: Author's conceptualisation, based on Kingdon (2014) and Knaggård (2015; 2016).*

Peter A. Hall's policy paradigms explain how institutions shape actor behaviour through norms, incentives, and constraints (Hall & Taylor, 1996). These shared frameworks guide goals, tools, and problem definitions: policymakers “work within a framework of ideas and standards... [defining] the very nature of the problems they are meant to be addressing” (Hall, 1993, p. 279).

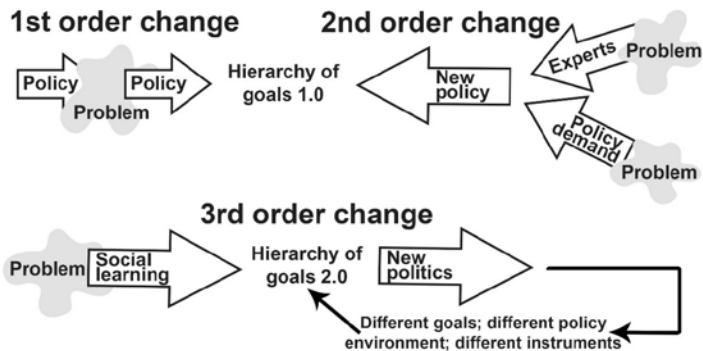

Figure 4. Policy paradigms – orders of policy change. *Source: Author's conceptualisation, based on Hall (1993).*

Paradigm shifts occur when institutional consensus breaks down, creating space for entrepreneurial action. While Hall emphasises structure over agency – unlike critics such as Colin Hay (Hay & Wincott, 1998) – his framework still illuminates how actors influence institutional change.

Hall's (1993) third-order change, marked by social learning, signifies a shift to new policy goals, instruments, and environments (see Fig. 4). Social learning – “a deliberate attempt to adjust the goals or techniques of policy in response to past experience and new information” (p. 278) – aligns with problem brokerage and policy entrepreneurship, creating space for meaningful participation.

Arnstein (1969) addressed participation's power dynamics; Hall linked these to periods of uncertainty, where policymaking becomes “a form of collective puzzlement on society's behalf” (1993, p. 278). Together with Kingdon's MSF and actor-focused frameworks, these provide a robust basis for analysing civic and public participation, digital or otherwise.

Participation has evolved unevenly. Yet, demand for meaningful engagement continues into the New Public Management (NPM) era. Defined by Christopher C. Hood (1991), NPM reflects neoliberal values, shifting governance towards managerialism, effectiveness, and output-focus. Citizens are framed as service users, with limited influence beyond feedback tools.

Hood's earlier “NATO” model (1983) describes government tools – only nodality, or control of information, allows limited participation through a technical “government–society interface” (pp. 6, 11–12). Still, institutions like the OECD (2001, 2003) and World Bank (1994, 1997) promoted participation within NPM logic. Academics later redefined NPM around collaboration, networks, and co-production (Osborne, 2006; Brandsen et al., 2018).

With digitalisation, C. Hood and Helen Margetts (2007) noted the persistent vagueness of the “interface” between governments and citizens. Darrell M. West (2005) proposed a digital government model that helps position civic participation within evolving governance systems.

West's interactive democracy stage aligns analytically with Hall's third-order change. Given its transformative shift in power toward civic participation, this stage remains rare. Yet, West's two-decade-old framework remains relevant, offering insight into the grey zones between stages that often challenge researchers of e-governance and e-participation.

When it comes to measurable success in policymaking outputs, even a renowned e-democracy such as Estonia grapples with the gap between ‘should’ and ‘is’ (Randma-Liiv, 2022b). Moreover, the advancement of e-governance and e-participation is demonstrably non-linear, and “techno-deterministic pipe dreams have proven unfounded” (Toots, 2019, p. 546).

A couple of decades after Friedman (2005) declared that “the world is flat,” his later editions adopted a more realistic tone – acknowledging digitalisation's disparities and risks. Similarly, Castells' evidence-based work confirms that the network society is not a “techno-deterministic pipe dream,” as Maarja Toots observes.

In the context of democratisation and civic participation, Castells identifies an inherent dilemma. Due to the logic of power dynamics in informational

politics, he argues that “citizen participation will take a back seat” (Castells, 2010b, p. 416) in policymaking and public governance within the network society. However, drawing on the time-tested legacy of effective digital civic participation in Latvia, this thesis offers a counterexample. Far from occupying Castells’ “back seat”, Latvian civic society has been empowered precisely because of the network society. After achieving Hall’s third-order change and initiating governance innovation in 2011/2012, it now largely operates within West’s interactive democracy stage.

Billboards	Portals with some integrated communication	Interactive democracy
Generalised political rhetoric and tight communication control for looking good; citizen participation – in a back seat; short term campaigns	Generalised political rhetoric and tight communication control for looking good; some feedback, like, protocols of the meetings; one-way citizen participation, like, application for a membership, making donation, purchasing branded advertisement goods; short term and 'ad hoc' campaigns	Party and politicians deliberate on and campaign for policy change together with civic society; full accountability: multi-sided communication, measurable policy-making success or failure shared with society; long term and focused campaigning for specific policies
Incremental Change	Secular Change	
Transformational Change		

Figure 5. E-government stages and models of technological change. *Source: Author’s conceptualisation, based on West (2005), Castells (2010b).*

In addition, this thesis provides an analytical framework to conceptualise the factors underlying the effectiveness of digital civic participation. In doing so, it responds to recent scholarly calls for studies of “nodality or on how people interact with themselves in relation to government, specifically between elections” (Margetts & John, 2023, p. 979). It also offers analytical insight into a comparably successful institutionalisation (Randma-Liiv, 2022b), and contributes to an explanatory framework of e-participation – one capable of clarifying “why and how failures occur” (Toots, 2019, p. 546).

Building on Kingdon’s concept of policy entrepreneurs, this thesis emphasises civic entrepreneurs as a specific subtype operating mainly in the problem and policy streams of the Multiple Streams Framework (MSF). Through instruments

such as e-petitions, they frame issues, broker solutions, and generate public legitimacy in agenda-setting.

The thesis clarifies the analytical lineage of the term civic entrepreneur, linking it to the participatory ideals of earlier political scientists – from Dewey and Arnstein to Lindblom and West – as well as to Kingdon's typology. Civic entrepreneurs, while part of the broader policy entrepreneur category, are distinct in their normative focus on societal good and public value creation.

Grounded in the Latvian e-participation ecosystem, the study shows how civic entrepreneurship represents policy entrepreneurship under digital and networked governance conditions. Civic actors not only sustain problem brokerage and policy coupling beyond electoral cycles but also actively foster the creation and recognition of windows of opportunity, effectively enhancing synergies among different types of entrepreneurial actors.

By situating civic entrepreneurship within Hall's notion of social learning and Castells' network society, the thesis explains how participatory innovation drives incremental yet systemic change – not disrupting institutions, but creating a next-level civic participation ecosystem within them. Civic entrepreneurs thus exemplify actor-driven processes that can yield innovative, third-order paradigm change toward more inclusive governance.

This thesis comprises a collection of three scientific publications by the author, along with one article currently under editorial review. Accordingly, different sections of the study use distinct sets of key terms, each specific to its field.

The thesis has **two main objectives**. Firstly, it seeks to **identify the key factors behind the unique effectiveness of the Latvian e-participation ecosystem**. This analysis includes a comparison with similar systems in other countries, such as Estonia and Ukraine. Particular attention is given to the role of civic entrepreneurs.

Secondly, the thesis aims to **support knowledge building for both civic and public sector actors**. It promotes deliberate and inclusive policymaking through digital means. This approach intends to help address a broad range of societal challenges, as well as the dilemmas of civic engagement in policymaking.

The following research questions guide the analysis in order to achieve these aims:

1. **What factors enable the decisive role of civic entrepreneurs in e-participation, and does this lead to sustained effectiveness?**
2. **Do civic entrepreneurs, as key actors in e-participation, contribute to mutually beneficial synergies between stakeholders and promote the institutionalisation of e-participation?**

The thesis begins with an introduction that examines the role of civic and public participation in political and policymaking theories, as well as the dilemmas and dynamics inherent in these participatory processes. Although

Table 1. Conceptual structure of the thesis.

Analytical components	Aims
Introduction	Describe the research gaps, novelty of the thesis and define the used terms; briefly describe the historical and theoretical background of policymaking analysis
Outline of the thesis: Publication I	Explore how civic actors influence the justification of legislation – ‘ratio legis’
Publication II	Explore the ethical tensions and synergies emerging from digital civic engagement in the network society
Publication III	Explore how civic and political actors interact within Latvia’s e-participation system
Publication IV	Explore e-petition authors’ engagement in social remittances via the ManaBalss.lv platform
Summarising discussion	1) Summarise the findings; 2) conceptualise the framework of the entrepreneurial roles in e-participation
Conclusions	Determine the general answers to the research questions, as well as the specific contributions to ongoing academic debates – namely, the institutionalisation of e-participation, its deliberative character, the challenge of ensuring meaningful civic participation in a network society, and the development of an analytical framework for evaluating the reasons of e-participation ecosystems’ effectiveness

not always expressed in identical terms, the research questions are embedded across the publications, each with its own study-specific framing: legal reasoning (Publications I and III), governance ethics (Publication II), and transnational dynamics (Publication IV, currently under editorial review). These research questions shape the overall structure of the thesis.

A dedicated chapter presents the methods, results, and discussions of the individual publications. A summarising discussion then draws on these findings to develop a conceptual framework for understanding the role of civic entrepreneurs in digital participation, focusing on their efforts to address broad societal challenges. The final chapter presents conclusions, including a systematic list of the research gaps covered by the thesis and the provided academic novelties.

Owing to both the comparatively understudied e-participation effectiveness and the equally under-conceptualised role of entrepreneurial actors in e-participation, the publications on which this thesis is based are exploratory qualitative

case studies employing an inductive approach. These studies aim to identify patterns, meanings, relationships, and variables in e-participation that have not yet been clearly recognised.

However, the summarising discussion in the thesis adopts an explanatory case study approach to examine causal relationships between the actors and the outputs of the e-participation process. While an inductive approach is applied to the analysis of the individual publications, a deductive approach is also used to test the relevance of existing theoretical conceptualisations in explaining both the output effectiveness of e-participation and the roles of its key actors.

The thesis is based on three original publications and one forthcoming article approved for publication (Publication IV). These are discussed in the order in which they appear in the thesis. The combined length of the published articles is 274,704 characters (including spaces).

- I. Melkis, D., Luchenko, D.V. (2024). Civic Entrepreneurs and ‘Ratio Legis’ During Russia’s War in Ukraine: a Case Study of Digital Petitions in Latvia and Ukraine. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 1(25), 6-34. <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/306839>
- II. Melkis, D. (2024). Solving Ethical Dilemmas in Governance Innovation: A Case of Digital Civic Participation in Latvia. In Rouet, G., Raytcheva, S., Côme, T. (Eds.), *Ethics and Innovation in Public Administration. Contributions to Public Administration and Public Policy* (pp. 239–259). Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-67900-1_14
- III. Melkis, D. (2024). Jurisprudential Perspective on Civic–Political Synergy in Digital Participation in Latvia. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 2(26), 125–146. <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/316801>
- IV. Melkis, D., & Melke, Z. (2026). E-petitions as sheltered channels for social remittances: empowering civic entrepreneurs via ManaBalss.lv. *Central European Public Administration Review*, Issue 2. [Approved for publication; forthcoming].

The results of this thesis have been presented at the following scientific conferences and seminars:

1. Melkis, D. (2025, September 23). *Winning the Peace: A Jurisprudential Perspective on Civic–Political Synergy in E-Participation and the Well-Being of Law* [Conference presentation]. IX Kharkiv International Legal Forum, Kharkiv, Ukraine/Online.
2. Melkis, D. (2025, April 1). *Legal Clinic of the Faculty of Law of the University of Latvia* [Conference presentation]. Scientific and Practical Seminar, Yaroslav Mudryi National Law University & University of Latvia, Online.
3. Melkis, D., & Melke, Z. (2025, February 15). *Civic initiatives as channels of social remittances: A case of ManaBalss.lv* [Conference presentation]. 83rd International Scientific Conference of the University of Latvia, Riga, Latvia.

4. Melkis, D. (2024, September 23–27). *Civic entrepreneurs and “ratio legis” during Russia’s war in Ukraine: A case study of digital petitions in Latvia and Ukraine* [Conference presentation]. Panel “Standards of Good Administration: European Approaches and Implementation in Ukraine,” VIII Kharkiv International Legal Forum, Kharkiv, Ukraine/Online.
5. Melkis, D. (2023, July 15–19). *Sustainable online political campaigning and synergy between civic and political entrepreneurs: The case of ManaBals.lv* [Conference presentation]. Panel “Online Political Campaigning, Regulations and the Financing of Electoral Ads,” 27th World Congress of Political Science, Buenos Aires, Argentina.

The main **limitation of this thesis** lies in its focus on actor-centricity as the primary explanatory factor for effective e-participation in Latvia, alongside the balanced legislation governing e-participation. Although the study analyses a range of civic e-petitions and their general trends – such as the independence of output effectiveness from electoral cycles and the consistent quality control of published e-petitions – it does not include a comprehensive quantitative analysis of e-petitions or the patterns they may reveal. Furthermore, the research focuses specifically on the e-participation ecosystem in Latvia and the conceptualisation of actor-centricity it enables. Any potential transfer of these findings to other countries would require additional, country-specific research. Finally, the study does not address future developments in e-participation, including the possible application of artificial intelligence, and within the broad spectrum of e-participation, it concentrates solely on civic participation in parliamentary agenda-setting.

Disclaimer: The author of this thesis was employed as the manager of the platform MyVoice from 2018 to 2024. This professional relationship ended in 2024. During the preparation of Publications III and IV and the writing of the thesis, the author’s work focused exclusively on research.

1. OUTLINE OF THE THESIS

This thesis investigates key components of the Latvian e-participation ecosystem, focusing on the role of civic entrepreneurs. Drawing on four publications across legal reasoning, governance ethics, and transnational social remittances, it integrates these insights into a conceptual framework that maps civic entrepreneurship within the Latvian e-participation.

1.1 Civic entrepreneurs and ‘ratio legis’

The Publication I, “Civic Entrepreneurs and ‘Ratio Legis’ During Russia’s War in Ukraine”, analyses how civic actors influence legislative justification – ‘ratio legis’ – in Latvia and Ukraine. The study employs an inductive approach, combining legal and comparative analysis with data from the ManaBalss.lv platform, a parliamentary commission’s response, and five interviews with initiative authors, parliamentary chairs, and the former Latvian President (2019–2023).

The study finds that 165 wartime-related initiatives were submitted to ManaBalss.lv during the first two years of the war in Ukraine. Of these, 49 met publication criteria, 10 reached the required signature threshold, and two resulted in legal changes.

The analysis also revisits a 2019 initiative to remove the Soviet-era Victory Monument, formerly protected under international agreements. Renewed debate enabled legislative reform and a nationwide removal of Soviet symbols. In Ukraine, efforts to legalise same-sex civil unions gained urgency during wartime, illustrating how external crises reshape civic priorities and legal discourse.

1.1.1 Legal and procedural foundations and output effectiveness of civic entrepreneurship

Latvia’s e-participation reform emerged in 2011 during a crisis of political legitimacy. In response to growing public dissatisfaction and a dissolved parliament, a coalition of activists and professionals – led by the newly formed NGO MyVoice – spearheaded the creation of the collective submissions mechanism, later embedded in the Saeima’s Rules of Procedure (Saeima, 2006).

Ukraine followed in 2015, amending the Law “On Citizens’ Appeals” with Article 23-1 (Law of Ukraine, 1996) to allow electronic petitions. This amendment aimed to enhance citizen-government communication through digital channels.

Latvia requires 10,000 signatures from citizens aged 16 or above – over 0.75% of the electorate –, while Ukraine mandates 25,000 signatures, just 0.059% of its population, with no age limit.

Earlier Latvian e-participation tools failed due to limited visibility and resources. ManaBalss.lv stands out for its consistency, public trust and legislative influence, enabling civic and political entrepreneurs to drive agenda-setting beyond election cycles (see Table 2).

Table 2. Citizens’ initiatives data, ManaBalss.lv. *Source: ManaBalss.lv, 2024 data covers 1 Jan –7 Mar.*

Year	Submitted to the platform	Published on the platform	Percentage, published from the submitted	Implemented into law	Elections
2011	215	25	12	1	Yes
2012	223	24	11	2	No
2013	168	15	9	2	No
2014	134	21	16	4	Yes
2015	166	38	23	1	No
2016	154	64	42	4	No
2017	152	70	46	6	No
2018	161	71	44	8	Yes
2019	195	61	31	3	No
2020	279	123	44	7	No
2021	360	115	32	13	No
2022	314	124	39	11	Yes
2023	344	173	50	11	No
2024	78	33	42	2	No
Total	2943	957	34	75	

Ukraine’s open-access petition model sees high activity but inconsistent results. Duplicate or vague initiatives dilute impact, even when signature thresholds are met. Latvia’s structured system, by contrast, channels engagement more effectively, making sustained civic influence feasible. The entrepreneurial structure of Latvian e-participation – run by civic society and independent of state funding – contributes significantly to its effectiveness.

1.1.2 Civic entrepreneurs and the evolving ‘ratio legis’

In both countries, civic and political actors function as policy entrepreneurs, exploiting institutional windows of opportunity to pursue legislative goals. Civic entrepreneurs seek normative gains – such as expanded rights – while political entrepreneurs aim for political capital. The boundaries between the two often blur, with motivations on the politicians’ side overlapping with the civic ones. In addition, both act as problem brokers, transforming the established understanding of “conditions” into solvable issues through strategic framing.

A distinctive feature in Latvia is the carryover rule: collective submissions not resolved in one parliamentary term are inherited by the next – something no other bill enjoys unless passed in final reading. This legal continuity ensures that civic proposals retain legitimacy beyond electoral cycles.

This structural privilege is one of the reasons why political entrepreneurs publish their own civic initiatives – though few do, given platform costs for political parties and business lobbies up to € 4,900 + VAT. Another civic initiatives’ characteristic is reduction of partisan competition and forming unlikely legislative coalitions. For example, the once-divisive issue of dismantling the Victory Monument gained majority backing only after wartime shifts in public sentiment and civic mobilisation. In addition, interviewees confirm that collective submissions help build consensus when party-based channels stall, allowing broader alignment around shared concerns.

1.1.3 Findings: Entrepreneurial actors as drivers of e-participation quality and effectiveness

The study identifies two models of civic entrepreneurship in Latvia. One advances legislative change by broadening the ‘ratio legis’. The other works to maintain contested issues within the ‘status quo’. Both approaches align with civic entrepreneurship principles and employ shared legal instruments and platforms. Reform-oriented entrepreneurs reframe entrenched challenges – such as historical memory and language policy – as legislative opportunities. While these issues carry vastly different meanings across segments of society, civic e-petitions addressing them offer a clear and easily measurable indication of popular support, thereby enabling parliamentary politicians to engage in feasibly constructive cross-partisan decision-making.

The Ukrainian case of the e-petition for same-sex civil unions similarly demonstrates civic entrepreneurship, albeit with significant procedural differences. Twenty-three related petitions were submitted across official portals in 2022–2023; three reached the signature threshold – two in favour, one against. The President responded by noting that constitutional reform was required, but impossible during martial law – deferring resolution until peacetime.

Ukraine's petition system, which allows multiple initiatives on the same topic, leads to issue fragmentation and diluted support. This also affects other areas – from voluntary military discharge requests of female soldiers to nuclear capability debates – where support is scattered across similar but uncoordinated petitions.

Despite procedural differences, these activities reflect entrepreneurial civic engagement. Latvia's experience suggests reforms for Ukraine, such as: 1) concentrating national-level initiatives in Parliament; 2) applying pre-publication quality screening; and 3) increasing the support threshold to more representative number of signatures without a time limit.

1.2 Solving ethical dilemmas in governance innovation

Publication II, "Solving Ethical Dilemmas in Governance Innovation: A Case of Digital Civic Participation in Latvia", examines ethical tensions emerging from digital civic engagement in the network society. As governance becomes more digitised, new challenges arise for democratic systems and civic actors alike.

Conventional participatory methods are often seen as outdated, while digital alternatives are criticised for limited depth and low deliberative quality (Nabatchi & Leighninger, 2015). Civic voices are routinely marginalised in informational politics – kept "in the back seat" (Castells, 2010b, p. 416) – which contributes to public disillusionment. Although mobilisation surges during crises, its momentum tends to fade quickly (Khutkyy, 2019), further eroding confidence in participation.

The study examines Latvia's approach, focusing on the development of the NGO MyVoice from 2010 and the institutionalisation of collective submissions in 2012. By the time of writing, citizen-led initiatives had contributed to 76 legislative changes, including a constitutional amendment, positioning Latvia as a compelling case of sustained civic engagement.

Drawing on data from ManaBalss.lv, legislative sources, and six interviews, the research identifies structural enablers of effective digital participation. It highlights cross-sector collaboration, underpinned by civic entrepreneurship, and employs Helen Nissenbaum's (1998; 2010) theory of contextual integrity together with Manuel Castells' concept of the network society to analyse the ethical and institutional dimensions of digital governance.

1.2.1 Contextual integrity of e-participation – meeting value expectations

While deepfakes dominate current ethical debates, one of the most persistent dilemmas in digital governance remains data privacy – the original

concern underpinning Nissenbaum's theory of contextual integrity. Though first developed in the context of privacy, the theory also provides a valuable lens for examining broader ethical questions within the network society, such as the legitimacy and effectiveness of digital civic participation.

As Nissenbaum notes, "contexts in which activities are grounded shape expectations that, when unmet, cause anxiety, fright, and resistance" (2011, p. 38). Both policymakers and citizens may become wary of new participatory technologies when expectations – such as trust, transparency, or tangible policy outcomes – are not met.

Such expectations are diverse and actor-specific. For some, protecting personal data is paramount; for others, meaningful engagement and policy responsiveness take precedence. Elizabeth S. Anderson (1995, p. 127) refers to these as "contextual standards of excellence" – values that may transcend immediate outcomes but still satisfy deeper ethical or civic aspirations.

While much research focuses on input-side issues like data protection and digital inclusion (Pakhnenko & Kuan, 2023), the real-life outcomes of digital participation are often neglected. Scholars such as Castells (2010b), Tina Nabatchi and Matt Leighninger (2015) argue that civic input remains peripheral or fails to generate sustained change, particularly when mobilisation is event-driven and short-lived (Khutkyy, 2019).

Latvia's experience offers a potential solution. Between 2010 and 2012, sustained civic lobbying led to the institutionalisation of collective submissions in the Rules of Procedure of the Saeima. Although initially met with scepticism, the initiative has matured into a robust model for digital participation. NGO MyVoice, which developed the ManaBalss.lv platform, established rigorous publication criteria requiring expert pre-evaluation before proposals are opened for public support.

Since the platform's launch, over 3,000 initiatives have been submitted, with roughly 1,000 published – an approval rate of just under one-third. Expert input, including 'pro bono' legal consultations – valued at around € 40,000 in just one academic year of 2019/2020 – ensures only well-developed proposals reach the public. This has helped build a wide ecosystem of trust among civic society, legal professionals, and public officials.

Unlike many platforms that experience surges in use around crises or elections, ManaBalss.lv has enabled consistent participation. Of the proposals that reached a parliamentary decision, approximately 60% have resulted in legislative changes. Notably, about one-third of the adopted initiatives were taken up proactively by policymakers – before they reached the formal signature threshold – highlighting the platform's credibility and influence.

By addressing both the input and output sides of participation, Latvia's model demonstrates how civic entrepreneurship and institutional design can help meet diverse stakeholder expectations – turning e-participation from

a reactive tool into a sustainable democratic practice where value expectations of the stakeholders are met.

1.2.2 Findings: civic entrepreneurs in e-participation foster mutual standards of excellence

The consistent integration of civic proposals into the parliamentary legislation illustrates that collective submissions in Latvia represent a stable, trusted, and well-functioning e-participation system. One-third of initiatives that ultimately succeeded were taken up by policymakers before reaching the 10,000-signature threshold required for formal submission to the Saeima.

This proactive engagement supports the view of a broader ecosystem of trust. Importantly, politicians and officials did not act indiscriminately but responded selectively to initiatives, often in alignment with institutional priorities. A notable example occurred in 2018, when the National Health Service adopted an initiative promoting public funding for melanoma treatment. However, due to legal limitations that the agency could not address independently, further parliamentary action was required. In response, a patients' NGO reinitiated the proposal in 2019, gathered public support swiftly, and successfully secured legislative approval through targeted civic advocacy and media coverage.

In summary, Publication II shows that digital civic initiatives in Latvia – embodied in the mechanism of collective submissions – have evolved into a durable and reliable instrument for citizen engagement in law-making. These initiatives offer reassurance to stakeholders with differing values and institutional roles, including civic society actors, elected representatives, and public officials. Their sustained effectiveness and responsiveness distinguish them from episodic participation trends, reinforcing their role as a meaningful and continuous channel for civic input into the legislative process.

1.3 Jurisprudential perspective on entrepreneurial synergies in the Latvian e-participation

Publication III, “Jurisprudential Perspective on Civic–Political Synergy in Digital Participation in Latvia”, is a cross-disciplinary political science study employing analytical and sociological jurisprudence to explore the interaction between civic and political actors in Latvia’s highly effective e-participation system. Up to the date of publication, with 78 citizen-initiated legislative changes over 13 years – many occurring outside electoral cycles – Latvia presents a globally significant example of civic influence on law-making.

Centred on the ManaBalss.lv platform since 2011, the collective submissions mechanism exemplifies how legal frameworks can support collaboration across democratic stakeholders. Initially aimed at strengthening civic society,

ManaBalss.lv has also been adopted by political parties for campaigning purposes. To prevent misuse, a publication fee and disclaimers were introduced in 2018.

The research draws on Castells' theory of the network society (2010a), Wright's concept of the normalised digital revolution (2011), and Keane's concept of monitory democracy (2009). It incorporates the concept of institutional facts from analytical jurisprudence and applies sociological jurisprudence to assess how actors engage with Latvia's legal structure. Findings are based on nine interviews with politicians and long-standing observers of ManaBalss.lv, supported by platform data spanning 2011 to 2023.

1.3.1 Regulation of e-participation as an institutional fact and contextual analysis of stakeholder engagement within the normative framework

Among countries with legislated e-participation mechanisms, Latvia stands out for the measurable effectiveness of its civic initiative system. Since 2011, the introduction of collective submissions has led to 78 national-level legislative changes, including a constitutional amendment initiated online. Developed by civic entrepreneurs, the ManaBalss.lv platform has integrated digital participation into political life between election cycles, offering strategic value to political actors seeking legitimacy.

This study argues that Latvia's long-term e-participation success stems from civic entrepreneurship, which fosters collaboration with political entrepreneurs and sustains online political engagement. Analysing this synergy through analytical and sociological jurisprudence reveals the system's institutional resilience and normative clarity.

While initially met with scepticism from sections of political elite, ManaBalss.lv gained traction through strong public trust in e-signatures – facilitated by partnerships with major banks and the social network Draugiem.lv – and by sustained legislative advocacy. These efforts led to the 2012 amendment of the Saeima's Rules of Procedure (Saeima, 2012), establishing a balanced legal framework in which civic society holds a central role.

Methodologically, the study draws on analytical jurisprudence (Chiassoni, 2022) to define legal structures and on sociological jurisprudence (Tamanaha, 2019) to examine their cultural relevance. The juristic values of fairness, effectiveness, and predictability – outlined by Gustav Radbruch and expanded by Roger Cotterrell (2018) – serve as benchmarks for assessing Latvia's model and addressing broader concerns, such as the participatory gap identified by Castells (2010b).

Analytical jurisprudence enables interpretation of law as an institutional fact (MacCormick, 1986, 1973), bringing coherence to diverse actor roles and motivations. Sociological jurisprudence complements this by illuminating how

legal systems shape actor relationships. Even without universal public consensus, political respondents acknowledge the e-participation system's significance since 2012.

Though the Latvian case differs from that addressed by Roscoe Pound over a century ago, it reflects his principle that legal reform must include civic input. As Pound wrote, "laymen know full well that they may make laws" (1907, p. 12) – a sentiment now embodied in Latvia's model, especially among minority and non-parliamentary political actors who rely on civic initiatives as a channel of influence.

1.3.2 Monitory democracy as an institutional legal fact in the Latvian e-participation

Early enthusiasm for digital technologies as democratising tools (Rheingold, 1993) was later tempered by doubts about their real-world impact (Margolis & Resnick, 2000). In response, Scott Wright (2011) proposed the concept of the normalised digital revolution, challenging narrow definitions of revolution and highlighting transformative change occurring within existing institutions. Drawing on the theory of punctuated evolution (Hay, 2001, 2002), he argued that democratic systems can undergo gradual, significant reform without structural collapse.

This framework offers insight into innovations like ManaBalss.lv, seen by civic entrepreneurs and public officials as a reformative but system-integrated platform. Rather than replacing institutions, it enhances their responsiveness and legitimacy. Politicians have come to view the platform as both disruptive and compatible with representative democracy.

Analysing ManaBalss.lv through the lens of punctuated evolution challenges the notion that network society marginalises public input in political decision-making (Castells, 2010b). It also bridges the agency–structure divide by showing how institutional reform can occur without dismantling core political functions.

Publication III further applies the idea of monitory democracy (Keane, 2009), in which democratic systems evolve incrementally. Traditional mechanisms such as elections and party competition are retained, while citizen oversight expands, shaping new institutional norms and legal understandings.

Following the introduction of a fee threshold in 2018 for party-linked submissions on ManaBalss.lv, 37 contracts were signed with party members clarifying that initiatives were personal, not campaign-driven. Six paid submissions were later published with disclaimers. Publication III examines three of these, along with one earlier initiative promoted by the New Conservative Party during its 2018–2022 coalition tenure.

Giliberto Capano and Maria T. Galanti (2021) describe policy entrepreneurs as actors who frame problems, form coalitions, and attract attention to enact change. Findings from interviews and platform data confirm that Latvian

politicians have used civic initiatives in this entrepreneurial way, aligning with Kingdon's (2014) model of problem–solution matching.

Civic and political entrepreneurs often collaborated to define problems and pursue legislative solutions. Civic initiatives, typically less compromised than traditional proposals, allowed for clearer agendas and cross-party alliances.

Public support is essential factor. One interviewee remarked that without ManaBalss.lv, their proposal would have remained marginalised and no change would have occurred. Demonstrable public backing persuaded reluctant MPs, whether motivated by reputational gains or avoiding electoral losses. One politician linked a rival's defeat in 2022 to inaction on gambling reform.

Publication III demonstrates how civic lobbying helped overcome coalition constraints, particularly in political minority settings, and proved effective in tackling sensitive issues such as property tax and gambling. Trust was also a factor: the NGO running the platform ManaBalss.lv with a track record of impartiality was viewed as more credible than state institutions. Hence, civic society platforms like ManaBalss.lv are perceived as better placed to mobilise public support.

1.3.3 Findings: a coherent legal framework supports an effective e-participation ecosystem with stakeholder synergy

The analysis identifies a strategic synergy between key actors in Latvia's digital participation system – namely the NGO managing ManaBalss.lv and various political figures. These are framed as civic and political entrepreneurs, respectively, operating within a shared policy entrepreneurship dynamic.

A key finding is that civic-led campaigns remain active beyond election cycles, maintaining relevance by addressing ongoing societal concerns. This durability strengthens political capital while reinforcing the importance of civic initiative within the broader ecosystem.

Using analytical and sociological jurisprudence, the study reveals that such synergy is essential for a coherent and effective legal structure supporting digital participation. Political actors themselves affirm the system's reliance on civic entrepreneurship, thereby validating its central role.

Viewing Latvia's framework as an institutional legal fact highlights the jurisprudential health (Hart, 1976, p. 112; Cotterrell, 2018, p. 217) of its e-participation model – offering insights relevant not only to Latvia but to digital governance across networked democracies.

1.4 E-participation as a sheltered channel for social remittances

Publication IV, “E-petitions as Sheltered Channels for Social Remittances: Empowering Civic Entrepreneurs via ManaBalss.lv”, explores whether civic actors – e-petition authors – 1) engage in social remittances via the ManaBalss.lv platform, 2) view it as shielding their initiatives from external interference, and 3) act as civic entrepreneurs.

While financial remittances are well-documented, social remittances – the transmission of ideas, norms, behaviours, and social capital – remain difficult to trace due to their intangible and context-specific nature (Levitt, 1998; McKenzie & Sasin, 2007; Vari-Lavoisier, 2020). Scholars emphasise the need to understand how such ideas circulate, when they translate into behavioural change, and how transnational ties evolve (Levitt & Lamba-Nieves, 2011; Boccagni & Decimo, 2013).

This study makes four key contributions. First, it presents a measurable case of digital social remittances shaping legislation via civic-led agenda-setting. Second, it identifies structural enablers within Latvia’s e-participation model – balanced legal frameworks, a neutral NGO-run platform, and auxiliary civic support services.

Third, aligning with Peggy Levitt’s emphasis on the messenger (2023), the research confirms that e-petition effectiveness depends on the initiative and credibility of civic entrepreneurs. Fourth, the findings approve the notion that not only migrants influence transnational change (Boccagni, 2012), showing how non-migrants also contribute meaningfully to legislative outcomes, motivated by transnational dynamics. This illustrates that, under the right institutional conditions, civic actors in network society are not consigned to the “back seat” (Castells, 2010b), but play an active role in political decision-making processes.

The research uses deductive analysis, guided by pre-established theoretical categories. Castells’ network society (2010a) frames the broader context, supplemented by migration-specific concept of transnational dynamics (Levitt & Glick Schiller, 2004).

Empirical material includes survey responses from 294 initiative authors, seven in-depth interviews, and internal data from MyVoice. While based on participant accounts, the analysis introduces key theoretical concepts during interviews and invites respondent reflection.

1.4.1 Civic entrepreneurs and transnational dynamics in e-participation: leveraging a sheltered channel

Transnational dynamics involve not only migrants but also non-migrants embedded in global networks of social organisation and practice. This view challenges the assumption that nation-states and societies are synonymous

(Levitt & Glick Schiller, 2004). Individuals often lead dual lives, engaging both locally and across borders.

This aligns with Castells' network society, where digital networks reshape social life beyond national boundaries (Castells, 2010a). Such networks facilitate the exchange of social remittances – norms, values, and practices transmitted across borders (Levitt & Glick Schiller, 2004; Levitt, 1998).

Effective transmission of these remittances depends on strategic use of institutional channels. Levitt (2016) distinguishes between sheltered and informal pathways, noting that only the former offer protection from interference and ensure message consistency. These formal channels appeal to entrepreneurial actors who seek, adapt, and reframe ideas for their home contexts (Levitt, 1998).

This mirrors the behaviour of civic entrepreneurs – those who broker solutions, build support, and time their interventions strategically (Leadbeater & Goss, 1999). ManaBalss.lv exemplifies a sheltered channel for civic-driven legislative engagement, rooted in both domestic needs and transnational experience.

Survey data from 294 initiative authors show that 37% report long-term migration experience (United Nations, 2016), and about a quarter cite transnational influence. “Entrepreneurial spirit” was commonly cited, while only 15% chose “sacrificing for the idea” – suggesting strategic entrepreneurship rather than activism.

Interviews reinforced these insights. Respondents described ManaBalss.lv as a sheltered channel due to its neutrality, strict quality criteria, and high success rate – 78 laws changed in 13 years. The NGO MyVoice ensures expert input and legal review before publication.

Participants cited resource constraints as motivating strategic lobbying through working groups and targeted outreach. E.g., PET deposit initiative succeeded via coalition-building; another, focused on free hygiene products in schools, aims to scale to the EU level – showcasing the evolving, multi-directional nature of social remittances.

While not all participants initially recognised their work as social remittance, all of them, when prompted, traced their motivations to experiences abroad. One respondent, despite rejecting the label “entrepreneur” on ideological grounds, still used framing, strategic timing, and compromise – hallmarks of civic entrepreneurship.

1.4.2 Findings: civic entrepreneurs as agents of social remittances through a sheltered channel of e-participation

This study contributes to political science and migration studies by showing how social remittances via ManaBalss.lv lead to concrete legislative outcomes. These include citizen-led innovations in environmental policy, gender equality,

labour inclusion, and LGBTQ+ rights – reflected in 78 legal changes in Latvia since 2011.

Contrary to Castells' (2010b) claim that civic actors take a “back seat” in network politics, Latvia's institutionalised e-participation demonstrates otherwise. Collective submissions act as a sheltered, civic society-led policy agenda-setting tool.

Identifying impact and transmission pathways remains a challenge in remittance research (Vari-Lavoisier, 2020). This study addresses it by examining a sheltered channel, recognisable actors, and traceable policy outcomes. Survey and interview data support the first two research questions: ManaBalss.lv enables social remittances and is preferred for its effectiveness and protection from interference. The platform ensures that initiatives with 10,000 signatures reach mandatory deliberation in the parliament.

Among 294 respondents, “entrepreneurial” was the most cited trait, followed by rationality and persistence – aligning with civic entrepreneurship. Interviews confirmed that many authors, especially from NGOs, act with entrepreneurial intent, supporting the third research question.

1.5 Summarising discussion. Conceptual framework of the entrepreneurial roles in e-participation – FERE

This subchapter summarises the main findings of the four publications and interprets them through the theoretical lenses of the Multiple Streams Framework (MSF), policy paradigms, and the network society. The analysis shows that civic entrepreneurs, as a subtype of policy entrepreneurs, operate mainly in the problem and policy streams, shaping issue recognition, policy framing, and public legitimacy beyond electoral cycles. They also actively foster the creation and recognition of windows of opportunity, adding agency to Kingdon's model and illustrating how opportunity structures can be co-produced by civic and institutional actors.

Interpreted through Hall's framework of policy paradigms, the Latvian case exemplifies a third-order change in governance, where civic participation becomes institutionalised through social learning and collaboration. Viewed through Castells' network society, it demonstrates how digital networks enable horizontal, trust-based cooperation that sustains participatory governance.

Together, these findings integrate entrepreneurial agency, institutional learning, and digital networking into a unified conceptual framework, bridging classical policymaking theory with contemporary understandings of digital and participatory governance.

As this subchapter summarises findings across law, governance, ethics, migration studies, and transnational dynamics, the disciplinary breadth and theoretical diversity of the publications underpin the proposed conceptual

framework of entrepreneurial roles in e-participation. Kingdon's Multiple Streams Framework (MSF) proves particularly relevant to the cases analysed in this thesis, offering essential insight into the complex actor roles and pathways involved (Fig. 6).

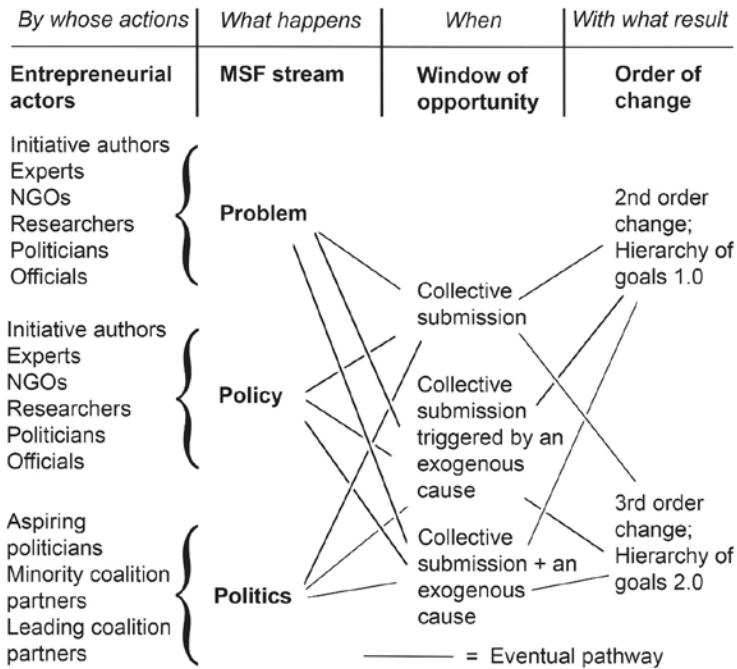

Figure 6. Pathways between the entrepreneurial actors in the e-participation streams. Source: Author's conceptualisation, based on Kingdon (2014), Knaggård (2015), and Hall (1993).

Entrepreneurial roles in e-participation span policymaking streams, with outcomes shaped by both who is involved and how they function. A politician, journalist, or scientist might support a petition's framing – like plastic pollution – while opposing its solution or staying neutral, prompting civic actors to build varied alliances in different MSF streams within the same window of opportunity.

These alliances hinge on actors' motivation and capacity to broker problems, deliberate policies, or lobby solutions. Policymaking does not occur automatically; failure to secure coordinated action across streams often results in rejection or inaction. Such examples from ManaBalss.lv range from tax exemptions and fur farming ban to monument removals and diabetes care – demonstrating the practical stakes of alignment.

E-participation may trigger policymaking windows through three patterns (Fig. 6): as the petition author's original idea; in response to major events; or as dormant proposals later activated by exogenous shifts. Publication I illustrates the third case, where international agreements protecting Soviet-era monuments only became challengeable following Russia's invasion of Ukraine.

This thesis proposes a conceptual framework of entrepreneurial roles in e-participation – the FERE. It is a role-based mapping of policymaking streams and orders of policy change in e-participation. Kingdon's Multiple Streams Framework (MSF) aids in analysing actor roles and pathways in complex cases, offering a technical and causal grasp of policymaking.

MSF is used in FERE to identify who acts, in which MSF stream, in what type of window of opportunity, and to what effect in successful e-participation. Complementing this, Hall's policy paradigms reveal how actor roles evolve through first-, second-, and third-order policy changes (Fig. 4).

Table 3. The initial (2011/2012) third-order policy change in Latvia promoted by entrepreneurial actors in policy-making streams. Source: Author's conceptualisation, based on Hall (1993), Kingdon (2014), Knaggård (2015).

<i>1. In what context</i>	Problem/ Crisis	Policy/Social learning	Politics/ Hierarchy of goals 2.0	New politics/ New MSF loops
<i>2. Who does what</i>	Problem brokering by entrepreneurial actors (Fig. 6)	Policy deliberation by entrepreneurial actors (Fig. 6)	Political entrepreneurs strive for political capital; civic entrepreneurs lobby for specific policies	Empowered by the initial Hierarchy of goals 2.0, entrepreneurial actors (Fig. 6) pursue their policy objectives
<i>3. With what outcomes</i>	Problematisation of the conditions: – Subprime mortgage crisis; 21% GDP decline; widespread popular discontent – Dissolution of parliament; change in political elite – Heightened referendum threshold following Kremlin-inspired provocation	Technology-neutral and inclusive principles for civic participation	1. Direct civic access to parliamentary agenda-setting 2. Civic agenda-setting initiatives receive preferential treatment, remaining on the agenda despite changes in the parliamentary term	The established role of civic entrepreneurs as service providers continually enables other entrepreneurial actors to pursue both innovative policy goals 2.0 and incremental goals 1.0

In particular, third-order change involves governance innovation via social learning and goal-setting – shifting policymaking from a rigid, exclusionary model to a more participatory one. Social learning refers to the process by which individuals and institutions acquire knowledge and skills through interaction with other actors from different institutional and broadly defined cultural backgrounds. According to MyVoice’s 13-year experience, stream coupling in this “New politics” (Table 3) becomes less dependent on disruptive events.

Accordingly, the second component of FERE classifies policymaking contexts, roles, and outcomes when actor pathways are functional. Third-order change aligns with West’s interactive democracy (Fig. 6) and represents the “Partnership” level on Arnstein’s ladder of participation (Fig. 1), marking true citizen power.

The initial governance innovation and third-order policy change – legislation on collective submissions (Saeima, 2006) – initiated the institutionalisation of e-participation in Latvia. The ManaBalss.lv platform and its supporting NGO have since been central to building an ecosystem of trust, examined through multiple theoretical lenses in this thesis.

FERE highlights how policymaking outcomes (“3. With what outcomes”, Table 3) depend on the entrepreneurial roles actors perform (“2. Who does what”, Table 3) across policy streams (Fig. 6). Without consistent civic entrepreneurship, third-order change does not occur.

Publications I and III identify missed opportunities in Ukraine and Estonia, where civic entrepreneurs initially led reforms – e.g., the Centre for Innovations Development and “Reanimation Package of Reforms” in Ukraine, and “Charter 12” in Estonia. Yet, their roles waned, and both countries reverted from “citizen as a partner” to “citizen as a user” (Publication III), never reaching citizen power on Arnstein’s ladder (Fig. 1).

CONCLUSIONS

The Publications of this thesis analyse the role of civic entrepreneurs in effective e-participation and highlight the importance of balanced legislation to support engagement and actor synergies. In Latvia, technology-neutral legislation defines petition requirements without obliging parliament to provide technical or administrative means. However, it mandates parliamentary responsibility and a deliberative process to ensure either adoption or reasoned rejection of proposals.

At each stage of review – whether in parliamentary commissions or government working groups – petition authors or their representatives are actively involved. Media attention further reinforces political and administrative responsiveness.

The legislation presumes partnership between actors, relying on significant civic society input. Over 14 years, the NGO MyVoice has received no public funding for ManaBalss.lv, instead relying on user micro-donations, European Commission projects, and targeted corporate support.

Publications I–IV offer robust, interdisciplinary evidence. The Latvian case fills a gap in e-participation research (Randma-Liiv, 2022a), showing sustained, institutionalised collaboration between citizens and parliament. Publications II and III examine how multi-stakeholder synergies support varied value outcomes – civic, institutional, or political.

The thesis presents Latvia as a functioning deliberative e-participation ecosystem – a rare example (Nabatchi & Leighninger, 2015). Specific cases and the overall system align with Neil MacCormick’s (1986, 1973) institutional fact, and meet the criteria of institutionalisation as “integration into organisational processes... reaching a state of unquestioned repetition” (Randma-Liiv, 2022b, p. 331).

A central contribution of the thesis is to identify and address several **research gaps** that persist in the study of e-participation.

Output effectiveness of e-participation

Much of the existing literature has focused on inputs (participation design, accessibility, accountability) or procedural aspects of e-participation, while outputs – demonstrable legislative change – have often been neglected, deemed marginal, or even dismissed as failures (Nabatchi & Leighninger, 2015; Toots, 2019; Randma-Liiv & Lember, 2022). This thesis directly addresses this gap by measuring and analysing the legislative outcomes of collective submissions

in Latvia, demonstrating 81 citizen-initiated legal changes, including a constitutional amendment.

Entrepreneurial agency in e-participation

The role of civic actors as entrepreneurs has been undertheorised, often overshadowed by focus on bureaucratic ethos or party dynamics. This thesis fills that gap by conceptualising and empirically demonstrating how civic entrepreneurs broker problems, mobilise support, and engage strategically with political and administrative actors to achieve sustained influence.

Jurisprudential perspective on e-participation

The interaction between law, legal reasoning, and civic agency has rarely been systematically studied. By applying both analytical and sociological jurisprudence, the thesis expands the research field and demonstrates how Latvia's e-participation has become an institutional legal fact – integrated into the functioning of democratic institutions with normative legitimacy and cultural relevance.

Ethics and trust in digital participation

Existing research has often overlooked the ethical dilemmas of e-participation and how they affect long-term sustainability. Through the use of Nissenbaum's theory of contextual integrity, the thesis addresses this gap by analysing how civic entrepreneurs establish trust, ensure data integrity, and align stakeholder value expectations in Latvia's participatory ecosystem.

Transnational and network society dynamics

Scholarship on e-participation has paid little attention to how social remittances and transnational networks shape digital civic engagement. Publication IV demonstrates how civic entrepreneurs adapt ideas acquired abroad and transmit them via the sheltered channel of ManaBalss.lv, thus broadening the explanatory framework of e-participation and situating Latvia firmly within Castells' network society.

Alongside the addressed research gaps, the thesis makes several **academic novel contributions**.

Systemic synthesis of actor-centric and structural approaches

The thesis demonstrates that effective e-participation is not simply a matter of digital infrastructure or legislative codification. Its novelty lies in conceptualising and proving that two structural conditions – (a) the agency of civic entrepreneurs and (b) a balanced legislative framework – are both indispensable for sustained effectiveness.

While Publications I–IV explore specific aspects of civic entrepreneurship, ethics, jurisprudence, and transnational dynamics, the thesis advances their findings into a systemic explanatory synthesis. This novelty lies in bridging actor-centric evidence with structural conditions to explain sustained output effectiveness – a dimension long missing from the literature.

FERE framework of entrepreneurial roles

The thesis proposes a new conceptual framework of entrepreneurial roles in e-participation – the Framework of Entrepreneurial Roles in E-participation (FERE). By integrating insights from policy entrepreneurship, civic entrepreneurship, Multiple Streams Framework, policy paradigms, and studies of institutional change, the framework provides a transferable analytical tool for future research on digital participation systems.

Empirical counter-evidence to Castells’ dilemma

Castells’ claim that civic actors are consigned to the “back seat” of informational politics is challenged by the Latvian case. The novelty here is to show, through sustained empirical analysis, that network society dynamics can empower rather than marginalise civic actors, particularly when channelled through structured institutional mechanisms.

Integration of jurisprudential analysis into e-participation research

Another novelty is the application of analytical and sociological jurisprudence to the study of e-participation. By treating Latvia’s model as an institutional legal fact, the thesis expands the interdisciplinary horizons of e-democracy scholarship and offers a jurisprudentially grounded framework for evaluating the legitimacy and durability of participatory systems.

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

EKONOMIKAS UN SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE

Didzis Meļķis

**PILSONISKIE UZŅĒMĒJI DIGITĀLAJĀ
LĪDZDALĪBĀ SABIEDRĪBAS PROBLĒMU
RISINĀŠANAI: ORGANIZĀCIJAS
MANABALSS GADĪJUMA IZPĒTE**

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

zinātniskā doktora grāda zinātnes doktors (PhD)
iegūšanai sociālajās zinātnēs
politikas zinātnes nozarē, pārvaldes un administrācijas
apakšnozarē

Rīga 2026

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātē Politikas zinātnes nodaļā laika posmā no 2022. gada līdz 2025. gadam.

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

Nacionālais
attīstības plāns

Atveseļošanas un noturības mehānisma projekts "Latvijas Universitātes iekšējā un ārējā konsolidācija" 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007

Darbs sastāv no ievada, 4 nodaļām, nobeiguma, 3 zinātniskajām publikācijām, 1 publicēšanai žurnālā pieņemta raksta un literatūras saraksta.

Darba forma: starpdisciplināru publikāciju kopa politikas zinātnes nozarē, pārvaldes un administrācijas apakšnozarē, tiesību zinātnē un socioloģijā.

Darba zinātniskā vadītāja: profesore *Dr. sc. pol. Iveta Reinholde*

Darba recenzenti:

1. **Inese Āboliņa** (*Dr. sc. pol.*), vadošā pētniece, Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte
2. **Diāna Šaparniene** (*Ph. D.*), profesore, Viļņas Universitāte, Šauļu Akadēmija, Reģionālās attīstības institūts
3. **Inga Lapiņa** (*Dr. oec.*), profesore, Rīgas Tehniskā universitāte

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2026. gada 17. aprīlī plkst. 10:00 Latvijas Universitātes Socioloģijas un sociālā darba, politikas zinātnes un plašsaziņas līdzekļu un komunikācijas zinātnes nozares promocijas padomes atklātajā sēdē Lauvas ielā 4, 210. auditorijā.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Latvijas Universitātes Bibliotēkā Rīgā, Raiņa bulvārī 19.

LU Socioloģijas un sociālā darba,
politikas zinātnes un plašsaziņas līdzekļu
un komunikācijas zinātnes nozares
promocijas padomes priekšsēdētāja

/Dr. sc. pol., prof. Iveta Reinholde/

sekretāre

/Velta Skolmeistere/

© Latvijas Universitāte, 2026

© Didzis Meļķis, 2026

ISBN 978-9934-36-555-3

ISBN 978-9934-36-556-0 (PDF)

ANOTĀCIJA

Promocijas darba nosaukums: “Pilsoniskie uzņēmēji digitālajā līdzdalībā sabiedrības problēmu risināšanai: organizācijas ManaBalss gadījuma izpēte”.

Promocijas darba autors: *Mg. sc. pol.* Didzis Melķis

Promocijas darba vadītāja: profesore *Dr. sc. pol.* Iveta Reinholde.

Promocijas darbu “Pilsoniskie uzņēmēji digitālajā līdzdalībā sabiedrības problēmu risināšanai: organizācijas ManaBalss gadījuma izpēte” veido publikāciju kopa par Latvijai iezīmīgo pilsoniskās līdzdalības platformu ManaBalss.lv un pilsonisko uzņēmēju kā centrālo aktoru nozīmi efektīvā digitālajā līdzdalībā. Ar pilsoņu panākumiem 78 likumu grozījumiem kopš 2011. gada, ieskaitot Satversmi, Latvija izceļas ar šāda veida līdzdalības efektivitāti pasaules mērogā. Pētījuma priekšmeta – pilsonisko uzņēmēju – starpdisciplinārās dabas dēļ publikāciju kopa ietver politikas zinātni, jurisprudenci, socioloģiju un ētiku, balstoties tīkla sabiedrības un vairāku plūsmu ietvara teorētiskajos konceptos. Darba rezultāti apstiprina pilsonisko uzņēmēju būtisko lomu efektīvā digitālajā līdzdalībā un līdzsvarotas likumdošanas svarīgumu šādas līdzdalības iespējošanā.

Atslēgvārdi: pilsoniskie uzņēmēji, ManaBalss.lv, tīkla sabiedrība, vairāku plūsmu ietvars, uzņēmējtipa lomu ietvars e-līdzdalībā

SATURS

IEVADS	39
1. PROMOCIJAS DARBA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS	50
1.1. Pilsoniskie uzņēmēji un ‘ratio legis’	50
1.1.1. Juridiskais un procedurālais pamats un pilsoniskās uzņēmējdarbības rezultativitāte	50
1.1.2. Pilsoniskie uzņēmēji un mainīgais ‘ratio legis’	51
1.1.3. Secinājumi: Uzņēmējtipa aktori kā e-līdzdalības kvalitātes un efektivitātes virzītāji	52
1.2. Ētisko dilemmu risināšana pārvaldības inovācijā	53
1.2.1. E-līdzdalības kontekstuālā integritāte – vērtību gaidu piepildīšana	53
1.2.2. Secinājumi: pilsoniskie uzņēmēji e-līdzdalībā veicina savstarpējus izcilības standartus	55
1.3. Tiesību teorijas skatījums par uzņēmējtipa sinerģijām Latvijas e-līdzdalībā	55
1.3.1. E-līdzdalības regulējums kā institucionāls fakts un iesaistīto pušu līdzdalības kontekstuāla analīze normatīvajā ietvarā	56
1.3.2. Uzraugošā demokrātija kā institucionāls tiesību fakts Latvijas e-līdzdalībā	57
1.3.3. Secinājumi: saskanīgs tiesiskais ietvars atbalsta efektīvu e-līdzdalības ekosistēmu ar iesaistīto pušu sinerģiju	58
1.4. E-līdzdalība kā aizsargātais sociālo pārvedumu kanāls	59
1.4.1. Pilsoniskie uzņēmēji un transnacionālā dinamika e-līdzdalībā: aizsargātā kanāla izmantojums	60
1.4.2. Secinājumi: pilsoniskie uzņēmēji kā sociālo pārvedumu aģenti aizsargātā e-līdzdalības kanālā	61
1.5. Kopsavilkuma diskusija. Uzņēmējtipa lomu konceptuālais ietvars e-līdzdalībā	61
SECINĀJUMI	66
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	69

IEVADS

Pēc ceturtdaļgadsimtu ilgiem digitālās pilsoniskās līdzdalības pētījumiem, sākot ar Stīvena Kolemana (1999, 2004) darbiem, e-līdzdalība joprojām ir jauna pārvaldības un rīcībpolitikas veidošanas forma ar ierobežotu ieskatu tās efektivitātē un tajā iesaistīto pušu lomās. Lai gan ar uzsvaru un terminoloģijas atšķirībām, valda vienprātība par juridiskajiem, procesu un iznākumu (*output*) kritērijiem kā galvenajām e-līdzdalības un e-demokrātijas vispār novērtēšanas mērauklām (Kneuer, 2016; Choi & Song, 2020; Gupta & Das, 2022). Tomēr e-līdzdalības praktiskos rezultātus – tās efektivitāti un efektīvumu – bieži vien ir grūti konstatēt (Nabatchi & Leighninger, 2015), šādu rezultātu lielākoties trūkst (Randma-Liiv & Lember, 2022), vai arī pētnieki tos uzskata par neveiksmēm (Toots, 2019), pat citādi slavenos e-demokrātijas veiksmes stāstos.

Uzņēmīgu aktoru loma e-līdzdalībā un to mijiedarbība ar iesakņojušos "Veberisko birokrātijas ētосу" teorētiski ir nepietiekami izstrādāta (Randma-Liiv, 2022b, 334. lpp.). Konceptuāli šādu aktoru loma tīkla sabiedrības (*network society*) varas dinamikā ir marginalizēta (Castells, 2010b).

Šī disertācija piedāvā Latvijas digitālās pilsoniskās līdzdalības gadījumu kā pretpiemēru. Šai gadījumā 14 gadu garumā ir redzamas noturīgas pilsoniskās sabiedrības vadītas likumdošanas pārmaiņas, iezīmējot pilsonisko sabiedrību kā centrālo iespējošo aktoru šajā ekosistēmā. Kopš 2011. gada ar ManaBalss.lv starpniecību ir panāktas 78 likumdošanas izmaiņas, tostarp Satversmes grozījums – unikāls piemērs pasaulē, kad pilsoņi ar digitāliem rīkiem mainījuši savu konstitūciju.

Šeit tīkla sabiedrība nav ierobežojošs, bet gan iespējojošs apstāklis. Disertācija aplūko sistēmiskos faktoros, kas veicina šo efektivitāti saskaņā ar Mariannes Knoieres (Kneuer, 2016) e-demokrātijas kritērijiem un identificē e-līdzdalības sinerģiju starp pilsoniskajiem, politiskajiem un administratīvajiem aktoriem. Šo dinamiku iespējo divi apvienoti faktori.

Pirmais faktors ir skaidri definēts likumdošanas ietvars pilsoniskajai līdzdalībai parlamentārās darba kārtības veidošanā, kas nosaka precīzu atbildību sadalījumu visām iesaistītajām pusēm. Tas ir prasīgs pilsoniskajai sabiedrībai, taču nodrošina parlamentam spēcīgu, mērķtiecīgu mandātu – aktivizējamu tikai tad, kad sasniegti pilsoniskie sliekšņi. Otrs faktors jau šajā līdzsvarotajā ietvarā ir tas, ka pilsoniskā sabiedrība – nevis valsts – uzņemas izšķirīgo lomu e-līdzdalībā.

Šis gadījuma pētījums reaģē uz Manuela Kastelsa (Castells, 2010b) bažām par pilsoniskās sabiedrības marginalizāciju tīklveida pārvaldībā. Pētījums piedāvā praktisku, pierādījumos balstītu ieskatu pilsonisko uzņēmēju ikdienas darbībā – ārpus vēlēšanu cikliem un bez atkarības no dārgas aģitācijas vai

mobilizācijas. Šis devums ir īpaši nozīmīgs, lai risinātu gan pastāvīgo pierādījumu trūkumu izpratnē par pilsoniskās sabiedrības un valdības dinamikām gan pārvaldībā kopumā (Margetts & John, 2023), gan digitālajā līdzdalībā konkrēti (Khutkyy, 2019).

Šis disertācijas temata norobežojums digitālo pilsonisko līdzdalību jeb e-līdzdalību attiecina tikai uz likumdošanas un parlamentārā darba kārtības veidošanu. Attiecīgi galvenie lietotie termini ir definēti šādi:

- **Digitālā jeb e-līdzdalība** attiecas uz sabiedrības iesaisti digitālās demokrātijas vidē, kur pilsoņi pauž savas bažas, vajadzības, intereses un vērtības, lai ietekmētu parlamenta likumdošanu.
- **Rīcībpolitikas uzņēmēji** ir indivīdi, kas iegulda resursus savu priekšlikumu aizstāvēšanā vai konkrētu problēmu risināšanā, spēlējot būtisku lomu ietekmīgo pušu uzmanības piesaistē un risinājumu sasaistē ar politiskajām problēmām.
- **Pilsoniskais uzņēmējs** ir indivīds vai organizācija, kas izmanto iespējas ietekmēt rīcībpolitikas rezultātus sabiedrības interesēs.
- **Politiskais uzņēmējs** ir individuāls politiķis vai politiskā partija, kas izmanto iespējas ietekmēt rīcībpolitikas rezultātus un iegūt politisko kapitālu.

Pilsoniskā un sabiedrības līdzdalība ir pastāvīgas tēmas kopš rīcībpolitikas pētniecības sākuma. Kā cieši saistīti jēdzieni, šajā disertācijā termini “pilsoniskā līdzdalība” un “sabiedrības līdzdalība” tiek lietoti daļēji aizvietojami, vienlaikus apzinoties to atšķirīgos akcentus. Pilsoniskā līdzdalība plašāk attiecas uz indivīdu iesaisti aktivitātēs, kas veicina kopienas un demokrātijas funkcionēšanu un uzlabošanu. Savukārt sabiedrības līdzdalība konkrētāk attiecas uz iesaisti valdības vai institūciju lēmumu pieņemšanas procesos, īpaši rīcībpolitikas plānošanā, īstenošanā un izvērtēšanā.

Sekojošajās debatēs par līdzdalības demokrātiju, Džons Djūijs (Dewey, 1946) kritizēja tehnokrātiju un iestājās par institucionālām reformām sabiedrības iesaistes stiprināšanai. Vēlāk Džons Kīns (Keane, 2009) izstrādāja monitorējošās jeb uzraugošās demokrātijas jēdzienu – pēc Otrā pasaules kara notikušās pārmaiņās reprezentatīvajā pārvaldībā –, kur pilsoniskās sabiedrības aktori darbojas kā “sargsuns, ceļvedis un rejossuns” (26. lpp.), veicinot caurskatāmību un atbildību.

Pēc agrīnajām debatēm par līdzdalības demokrātiju Džons Djūijs (Dewey, 1946) kritizēja tehnokrātiju un iestājās par institucionālām reformām sabiedrības iesaistes stiprināšanai. Dž. Kīns (Keane, 2009) ieviesa uzraugošās (*monitor*) demokrātijas jēdzienu – pārvaldības veidu, kur pilsoniskā sabiedrība darbojas kā “sargsuns, ceļvedis un rējējs” (26. lpp.), veicinot caurskatāmību un atbildību.

Pilsoniskā līdzdalība attīstās cikliski un spriedzē starp tehnokrātiju, tirgu, elitēm un sabiedriskajām vērtībām. Djūijs (Dewey, 1946) jau 1927. gadā norādīja, ka demokrātiska iesaiste ir būtiska, lai pārvaldītu modernās dzīves “netiešās

sekas” (126. lpp.). No 1940. gadiem politiskās reformas paredzēja pilsoņu ieguldījumu rīcībpolitikas veidošanā (Greitens, 2023), lai gan spriedze starp birokrātisko efektivitāti un pilsoniskajām vērtībām saglabājas. Jau 1950. gados Herberts A. Saimons (Simon, 1997) novēroja, ka tehnokrātiskās loģikas dēļ normatīvās prasības bieži tiek atstātas novārtā.

20. gadsimta vidus rīcībpolitikā dominēja keinsisms, un Džons M. Keins (Keynes, 1964) sabiedrību raksturoja kā vien “klausītājus” (vi. lpp.) rīcībpolitikas lēmumu veidošanā. Tikmēr H. A. Saimona (Simon, 1997) ierobežotās racionalitātes teorija apraksta, kā lēmumu pieņēmēji darbojas kognitīvo ierobežojumu ietvaros, meklējot “apmierinošus” (118. lpp.) risinājumus. Čārlzs E. Lindbloms (Lindblom, 1959) šo pieeju paplašināja ar inkrementālismu, brīdinot, ka plaša mēroga priekšlikumi ir politiski neīstenojami un “neprognozējami to sekās” (86. lpp.).

1970. gadu stagflācija mazināja uzticību keinsismam un pavēra ceļu neolibērālismam Miltons Frīdmena vadībā, saistot brīvību ar “ģimeni, nevis individu” (Friedman, 2002, 33. lpp.). Č. Lindbloms un Roberts A. Dāls atbildēja, no jauna uzsverot demokrātiskos ierobežojumus ekspertīzei (Dahl & Lindblom, 1953). Vēlāk Lindbloms brīdināja par demokrātiju, ko ierobežo tirgus, ir “tirgus kā cietums” (1982, 335. lpp.).

1960. gados un joprojām keinsisma loģikas ietvaros, ASV uzsāka *Model Cities* programmu, kas rosināja Šerijas F. Ārnstīnas ietekmīgo pilsoņu līdzdalības “kāpņu” modeli.

1. attēls. Līdzdalības kāpnes. Avots: Š. F. Ārnstīna (Arnstein, 1969).

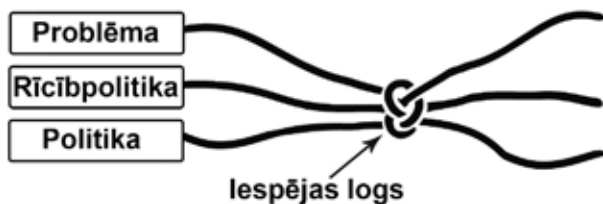
Ārnstīnas pilsoņu līdzdalības “kāpnes” ilustrē iesaistes līmeņus – no manipulācijas līdz pilnīgai kontrolei (sk. 1. att.). Ārnstīnai līdzdalība nozīmē “varas

pārdali”, iekļaujot izslēgtos pilsoņus un ļaujot tiem “dalīties pārtikušās sabiedrības labumus” (Arnstein, 1969, 216. lpp.).

Ar varu reti kad dalās labprātīgi. Institūciju pretestība izskaidro lēno, ciklisko dinamiku uz šīm kāpnēm. Jēgpilnām pārmaiņām nepieciešami saskaņoti aktori un iespējas logs – bieži vien krīzes situācija. Bez tā līdzdalība kļūst par “tukšu un nomācošu procesu tiem, kam nav varas” (Arnstein, 1969, 216. lpp.).

Pat prezidenta līmeņa iniciatīvām, kā *Model Cities* programmai, bija ierobežota ietekme. Tikai 15 no 75 pilsētām reāli dalījās varā, un arī tad “vara tika paņemta no apakšas, nevis dota no augšas” (Arnstein, 1969, 222. lpp.).

Džons V. Kingdons (Kingdon, 2014) ievieša vairāku plūsmu ietvaru (*Multiple Streams Framework*) un rīcībpolitikas uzņēmēja jēdzienu. Rīcībpolitikas uzņēmēji sasaista problēmas, rīcībpolitikas risinājumus un politiku jeb lēmumus, ieguldoties sev vēlamo priekšlikumu virzīšanā.

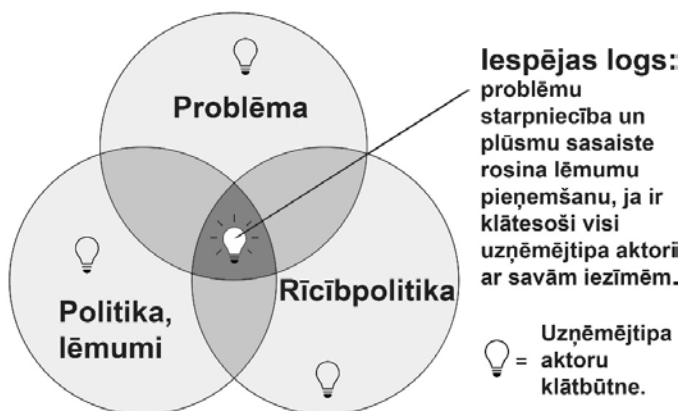

2. attēls. Vairāku plūsmu ietvars. Avots: autora konceptualizācija, balstīta Kingdon (2014).

Pirms Kingdona pētnieki runāja par piemērotiem brīžiem labvēlīgu politisko pavērsienu, taču bez vienota ietvara. Lai arī Ārnstīna (1969) apsprieda līdzdalības priekšnosacījumus, viņa neformalizēja “iespējas loga” jēdzienu. Kingdona galvenais devums analīze, kā rīcībpolitikas uzņēmēji ietekmē iznākumus, sasaistot trīs plūsmas: problēmas, rīcībpolitikas un politikas jeb lēmumu plūsmu (Kingdon, 2014).

Pēc Kingdona darbiem pētniecība paplašinājās, identificējot institucionālos (DiMaggio, 1988), politiskos (Schneider & Teske, 1992) un pilsoniskos (Leadbeater & Goss, 1999) uzņēmējus. Tariks Banuri un Adils Nadžams (Banuri & Najam, 2002) balstījās uz vairāku plūsmu ietvaru, jau pētot pilsonisko aktoru ietekmi dažādos rīcībpolitikas kontekstos.

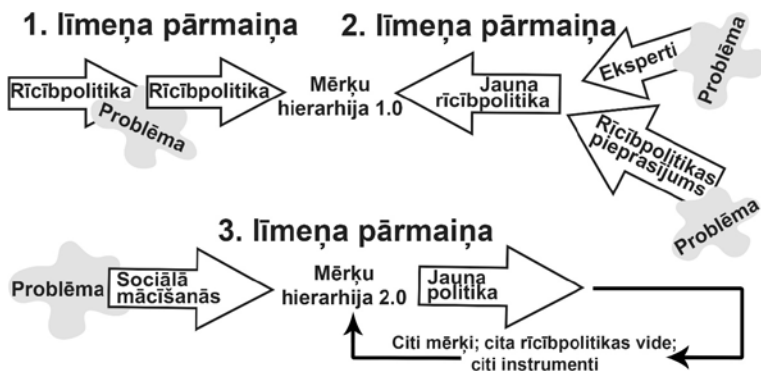
Osa Knāgorda (Knaggård, 2016) savukārt ievieša problēmu starpnieka (broker) jēdzienu. Tās ir aktors, kas pārformulē apstākļus par politiskām problēmām. Lai gan tie ir līdzīgi rīcībpolitikas uzņēmējiem, problēmu starpniekiem var trūkt nolūka vai spējas sasaistīt problēmas ar risinājumiem. Tomēr viņu funkcija – pārvērst apstākļus par politiskiem jautājumiem – palīdz “palielināt plūsmu sasaistes iespējamību” (Knaggård, 2016, 110. lpp.).

3. attēls. Iespējas loga šķērsgriezums. Avots: autora konceptualizācija, balstīta Kingdon (2014) un Knaggård (2015; 2016).

Pītera E. Holsa rīcībpolitikas paradigmas skaidro, kā institūcijas ar normām, stimuliem un ierobežojumiem veido aktoru uzvedību (Hall & Taylor, 1996). Šie kopīgie ietvari nosaka mērķus, rīkus un problēmu definīcijas: politikas veidotāji “darbojas ideju un standartu ietvarā... [nosakot] pašu problēmu raksturu, kuras viņiem paredzēts risināt” (Hall, 1993, 279. lpp.).

Paradigmu maiņa notiek, sabrūkot institucionālajam konsensam, tā radot telpu uzņēmīgai rīcībai. Lai gan Hols uzsver struktūras nozīmi pār aģentūru – atšķirībā no kritiķiem, piemēram, Kolina Heja (Hay & Wincott, 1998) – viņa ietvars tomēr izgaismo to, kā aktori ietekmē institucionālās pārmaiņas.

4. attēls. Rīcībpolitiku paradigmas – rīcībpolitikas pārmaiņu līmeņi. Avots: autora konceptualizācija, balstīta Hall (1993).

Hola (1993) trešā līmeņa pārmaiņas ar sociālo mācīšanos iezīmē pāreju uz jauniem rīcībpolitikas mērķiem, instrumentiem un vidi (sk. 4. att.). Sociālā mācīšanās – “apzināts mēģinājums pielāgot rīcībpolitikas mērķus vai paņēmienus, reaģējot uz iepriekšējo pieredzi un jaunu informāciju” (278. lpp.) – sakrīt ar problēmu starpniecības (*problem brokerage*) un politikas uzņēmēju lomām, radot telpu jēgpilnai līdzdalībai.

Ārnstīna (1969) aplūkoja varas dinamiku līdzdalībā; Hols to saistīja ar nenoteiktības periodiem, kad rīcībpolitikas veidošana kļūst par “kolektīva apjukuma formu sabiedrības vārdā” (1993, 278. lpp.). Kopā ar Kingdona vairāku strāvotību ietvaru un aktoru lomās balstītu pieeju, tas veido spēcīgu pamatu pilsoniskās un sabiedriskās līdzdalības analīzei – vienai, vai tā ir digitāla vai tradicionāla līdzdalība.

Līdzdalība ir attīstījusies nevienmērīgi. Tomēr pieprasījums pēc sabiedrības jēgpilnas iesaistes saglabājas arī jaunā publiskās pārvaldības (*New Public Management*, NPM) laikmetā. Kristofers K. Huds (1991) raksturo NPM kā neoliberālas vērtības atspoguļojošu. Tas virza pārvaldību uz menedžmenta pieeju (*managerialism*), efektivitāti un orientē to uz rezultātiem. Pilsoņi NPM tiek uztverti kā pakalpojumu lietotāji ar ierobežotu ietekmi, kas nepārsniedz atsauksmju sniegšanu.

Huda agrākais “NATO” modelis (1983) apraksta valdības rīkus – tikai mezglpunkti (*nodality*) jeb informācijas kontrole caur tehnisku “valdības-sabiedrības saskarni” (6., 11.–12. lpp.) pieļauj ierobežotu līdzdalību. Tomēr tādas institūcijas kā OECD (2001, 2003) un Pasaules Banka (1994, 1997) vedināja uz līdzdalību arī NPM ietvarā. Vēlāk pētnieki pārdefinēja NPM, uzsverot sadarbību, tīklus un kopradīšanu (Osborne, 2006; Brandsen u.c., 2018).

Digitalizācijas kontekstā K. Huds un Helēna Margetsa (2007) norādīja uz nemainīgo neskaidrību par “saskarni” starp valdību un pilsoņiem. Darels M. Vests (2005) piedāvāja digitālās valdības modeli, kas palīdz pozicionēt pilsonisko līdzdalību mainīgajās pārvaldības sistēmās.

Vesta interaktīvās demokrātijas līmenis (skat. 5. attēlu) analītiski sakrīt ar Hola trešā līmeņa pārmaiņām. Tā kā tas ietver būtisku varas pārbīdi pilsoniskās līdzdalības virzienā, šis līmenis joprojām ir rets. Tomēr Vesta jau divas desmitgades vecais ietvars saglabā aktualitāti, sniedzot ieskatu pelēkajās zonās starp līmeņiem, kas bieži rada izaicinājumus e-pārvaldības un e-līdzdalības pētniekiem.

Runājot par rīcībpolitikas rezultātu izmērāmiem panākumiem, pat tāda atzīta e-demokrātija kā Igaunija saskaras ar plaisu starp “ir” un “vajag” (Randma-Liiv, 2022b). Turklāt e-pārvaldes un e-līdzdalības attīstība nepārprotami ir nelineāra, un “tehnodeterministiskie sapņi (*pipe dreams*) nav apstiprinājušies” (Toots, 2019, 546. lpp.).

Pāris desmitgades pēc tam, kad Fridmens (2005) pasludināja, ka “pasaule ir plakana”, viņa vēlākajos izdevumos parādījās reālistiskāka nots – atzīstot digitalizācijas nevienlīdzības un riskus. Līdzīgi arī Kastelsa pierādījumos balstītais

Ziņojumu dēlis	Portāli ar integrētiem pakalpojumiem	Interaktīva demokrātija
Vispārīga politiskā retorika, cieši kontrolēta komunikācija pozitīvam tēlam; pilsoniskā līdzdalība "pasažiera sēdekļi"; īstermiņa kampaņas	Vispārīga politiskā retorika, cieši kontrolēta komunikācija pozitīvam tēlam; neliela atgriezeniskā saite, piemēram, sēžu protokoli; vienvirziena pilsoniskā līdzdalība, piemēram, jaunu biedru iesniegumi, ziedojumi, politiski zīmолотu preču iegāde; īstermiņa 'ad hoc' kampaņas	Partiju un politiķu padziļināta mijiedarbība un delibēracija ar pilsonisko sabiedrību par rīcībpolitikas pārmaiņām un kampaņošanu par to; pilnvērtīgs caurspīdīgums: daudzpusēja komunikācija, izmērāms rīcībpolitikas sekmīgums vai neveiksme, ko daļa ar sabiedrību; ilgtermiņa un fokusēta kampaņošana par specifiskām rīcībpolitikām
Neliela, inkrementāla pārmaiņa	Ilgstoša, sekulāra pārmaiņa	Transformējoša pārmaiņa

5. attēls. E-pārvaldes līmeņi un tehnoloģisko pārmaiņu modeļi. Avots: autora konceptualizācija, balstīta West (2005), Castells (2010b).

darbs apstiprina, ka tīkla sabiedrība nav "tehnodeterministisks sapnis", kā to novēro Mārja Toots.

Demokratizācijas un pilsoniskās līdzdalības kontekstā Kastells identificē iekšēju dilemmu. Balstoties uz varas dinamikas loģiku informācijas politikā, viņš apgalvo, ka tīkla sabiedrībā rīcībpolitikas un publiskās pārvaldības procesos "pilsoniskā līdzdalība būs pasažiera sēdekļi" (Castells, 2010b, 416. lpp.). Tomēr, atsaucoties uz Latvijā pārbaudītu efektīvas digitālās pilsoniskās līdzdalības pieredzi, šis pētījums piedāvā pretēju piemēru. Tālu no Kastelsa "pasažiera sēdekļi" novietotās līdzdalības, Latvijas pilsonisko sabiedrību ir iespējusi tieši tīkla sabiedrība. Sasniedzot Hola trešā līmeņa pārmaiņas un uzsākot pārvaldības inovāciju 2011./2012. gadā, tā šobrīd lielā mērā darbojas Vesta interaktīvās demokrātijas līmenī.

Šis pētījums piedāvā arī analītisko ietvaru, lai konceptualizētu digitālās pilsoniskās līdzdalības efektivitātes pamatfaktoros. Tā ir atbilde uz nesenākajiem akadēmiskiem aicinājumiem veikt pētījumus par "mezglpunktiem vai par to, kā cilvēki savstarpēji mijiedarbojas attiecībā pret valdību, īpaši laikā starp vēlēšanām" (Margetts & John, 2023, 979. lpp.). Tas vienlaikus sniedz analītisku ieskatu salīdzinoši veiksmīgā institucionalizācijas procesā (Randma-Liiv, 2022b) un sekmē e-līdzdalības skaidrojošā ietvara attīstību – tādu, kas spēj izskaidrot "kāpēc un kā notiek neveiksmes" (Toots, 2019, 546. lpp.).

Balstoties Džona V. Kingdona rīcībpolitikas uzņēmēju konceptā, šis pētījums uzsver pilsoniskos uzņēmējus kā īpašu apakštipu, kas galvenokārt

darbojas problēmu un politikas straumēs vairāku plūsmu ietvarā (*Multiple Streams Framework*). Ar tādiem instrumentiem kā e-petīcijas viņi ir starpnieki problēmjaūtājumu aktualizēšanā un rīcībpolitiku izstrādē, kā arī nodrošina sabiedrisku, pilsonisku legimitāti politiskās darba kārtības veidošanā.

Pētījums precizē termina “pilsoniskais uzņēmējs” analitisko izcelsmi, saistot to ar iepriekšējo politikas zinātnieku līdzdalības ideāliem – no Djūija un Ārnstīnas līdz Lindblomam un Vestam – kā arī ar Kingdona aktoru tipoloģiju. Pilsoniskie uzņēmēji, būdami daļa no plašākas rīcībpolitikas uzņēmēju kategorijas, izceļas ar normatīvu orientāciju uz sabiedrisko labumu un publiskās vērtības radīšanu.

Empīriski pamatots Latvijas e-līdzdalības ekosistēmā, pētījums rāda pilsoniskās uzņēmējdarbības izpausmes rīcībpolitikas uzņēmējdarbības formā digitālās un tīklveida pārvaldības apstākļos. Pilsoniskie aktori ne tikai uztur spēkā problēmjaūtājumu starpniecību un to sasaisti ar rīcībpolitiku neatkarīgi no vēlēšanu cikliem, bet arī aktīvi veicina iespēju logu radīšanu un atpazīšanu, efektīvi stiprinot sinerģiju starp dažādiem uzņēmējdarbības aktoru tipiem.

Sasaistot pilsonisko uzņēmējdarbību ar Pitera E. Hola sociālās mācīšanās jēdzienu rīcībpolitikas paradigmās un Manuela Kastelsa tīkla sabiedrības koncepciju, pētījums skaidro, kā līdzdalības inovācija var rosināt pakāpeniskas, taču sistēmiskas pārmaiņas – nevis sagraujot institūcijas, bet tajās izveidojot nākamā līmeņa pilsoniskās līdzdalības ekosistēmu. Pilsoniskie uzņēmēji tādējādi ilustrē aktoru virzītus procesus, kas var veicināt inovatīvas trešā līmeņa paradigmas maiņas uz iekļaujošāku pārvaldību.

Šo promocijas darbu veido autora trīs zinātniskās publikācijas un viens raksts, kas šobrīd atrodas redakcionālā izvērtēšanā. Attiecīgi dažādās pētījuma sadaļās tiek lietoti atšķirīgi atslēgvārdu kopumi, kas ir specifiski katrai jomai.

Šim promocijas darbam ir **divi galvenie mērķi**. Pirmkārt, tas **identificē un nosaka Latvijas e-līdzdalības ekosistēmas unikālās efektivitātes galvenos faktorus**. Analīze ietvert salīdzinājumu ar līdzīgām sistēmām citās valstīs, piemēram, Igaunijā un Ukrainā. Īpaša uzmanība ir pievērsta pilsonisko uzņēmēju lomai.

Otrkārt, atklājot un izprotot Latvijas e-līdzdalības efektivitātes noteicošos faktoros, šis darbs **stiprina gan pilsoniskā sabiedrības, gan publiskā sektora zināšanas un kompetences**. Tas veicina pārdomātu un iekļaujošu rīcībpolitikas veidošanu ar digitāliem līdzekļiem. Šī pieeja eventuāli fokusē un efektīvāzē plaša spektra sabiedrisko izaicinājumu, kā arī pilsoniskās līdzdalības dilemmu pārvarēšanu rīcībpolitikas veidošanā.

Lai sasniegtu šos mērķus, analīzi virza šādi **pētnieciskie jautājumi**:

1. **Kādi faktori ļauj pilsoniskajiem uzņēmējiem ieņemt izšķirīgo lomu e-līdzdalībā un vai tas nodrošina noturīgu efektivitāti?**
2. **Vai pilsoniskie uzņēmēji kā izšķirīgie e-līdzdalības aktori veicina savstarpēji izdevīgu sinerģiju starp iesaistītajām pusēm un sekmē e-līdzdalības institucionalizāciju?**

Darba ievads aplūko pilsoniskās un sabiedriskās līdzdalības lomu politikas un rīcībpolitikas teorijās, kā arī šiem līdzdalības procesiem piemītošās dilemmas un dinamikas. Lai gan pētnieciskie jautājumi publikācijās ne vienmēr ir formulēti identiski norādītajiem, tie ir integrēti katrā no tām ar attiecīgo specifisko pieeju, kas atbilst juridiskajai argumentācijai (1. un 3. publikācija), pārvaldības ētikai (2. publikācija) un transnacionālajai dinamikai (4. publikācija, šobrīd redakcionālā izvērtēšanā). Šie jautājumi nosaka darba kopējo struktūru.

Atsevišķā nodaļā ir izklāstītas izmantotās metodes, rezultāti un publikāciju diskusijas. Apkopojošajā diskusijā šie secinājumi tiek izmantoti, lai izstrādātu konceptuālu ietvaru pilsonisko uzņēmēju lomas izpratnei digitālajā līdzdalībā, koncentrējoties uz viņu centieniem risināt plaša mēroga sabiedriskās problēmas. Noslēguma nodaļa piedāvā secinājumus un konspektīvu, sistemātisku uzskaitījumu šai darbā nosegtajiem līdzšinējās pētniecības jomas robiem un pētniecības novitātēm.

1. tabula. Promocijas darba konceptuālā struktūra

Analitiskās sastāvdaļas	Mērķi
Ievads	Aprakstīt līdzšinējās pētniecības robus, promocijas darba novitāti un definēt lietotos terminus; īsi raksturot politikas veidošanas analīzes vēsturisko un teorētisko pamatu.
Promocijas darba struktūra:	
Publikācija I	Izpētīt, kā pilsoniskie aktori ietekmē likumdošanas pamatojumu – ratio legis
Publikācija II	Izpētīt ētiskās spriedzes un sinerģijas, kas tikla sabiedrībā rodas digitālās pilsoniskās līdzdalības procesā
Publikācija III	Izpētīt, kā pilsoniskie un politiskie aktori mijiedarbojas Latvijas e-līdzdalības sistēmā
Publikācija IV	Izpētīt e-petīciju autoru iesaisti sociālo pārvedumu procesos platformā ManaBalss.lv
Kopsavilkuma diskusija	1) Apkopot secinājumus; 2) konceptualizēt uzņēmējtipa lomu ietvaru e-līdzdalībā
Secinājumi	Formulēt vispārīgās atbildes uz pētījuma jautājumiem, kā arī konkrēto ieguldījumu aktuālajās akadēmiskajās debatēs – proti, e-līdzdalības institucionalizācijā, tās deliberatīvajā raksturā, izaicinājumos nodrošināt jēgpilnu pilsonisko līdzdalību tikla sabiedrībā un analītiskā ietvara izstrādē e-līdzdalības ekosistēmu efektivitātes iemeslu izvērtēšanai

Tā kā gan e-līdzdalības efektivitāte, gan uzņēmēju loma tajā ir salīdzinoši maz pētītas un nepietiekami konceptualizētas, tad publikācijas, kurās balstās šis promocijas darbs, ir izzinoši kvalitatīvi gadījumu pētījumi ar induktīvu pieeju. To mērķis ir identificēt līdz šim skaidri neaprašītus modeļus, nozīmes, attiecības un mainīgos lielumus e-līdzdalībā.

Tomēr darba apkopojošā diskusija izmanto skaidrojošu gadījuma pētījuma pieeju, lai analizētu cēloņsakarības starp aktoriem un e-līdzdalības procesa rezultātiem. Lai arī publikāciju analizē dominē induktīva pieeja, tiek izmantota arī deduktīva pieeja, pārbaudot esošo teorētisko konceptualizāciju atbilstību gan e-līdzdalības rezultativitātes, gan galveno aktoru lomu izskaidrošanā.

Darbs balstās uz trim oriģinālpublikācijām un vienu publicēšanai žurnālā apstiprinātu rakstu (IV. publikācija). Publikācijas tiek aplūkotas to secībā promocijas darbā. Publicēto rakstu kopējais apjoms ir 274 704 rakstzīmes (ar atstarpēm).

- I. Melkis, D., Luchenko, D. V. (2024). Civic Entrepreneurs and ‘Ratio Legis’ During Russia’s War in Ukraine: a Case Study of Digital Petitions in Latvia and Ukraine. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 1(25), 6-34. <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/306839>
- II. Melkis, D. (2024). Solving Ethical Dilemmas in Governance Innovation: A Case of Digital Civic Participation in Latvia. In Rouet, G., Raytcheva, S., Côme, T. (Eds.), *Ethics and Innovation in Public Administration. Contributions to Public Administration and Public Policy* (pp. 239–259). Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-67900-1_14
- III. Melkis, D. (2024). Jurisprudential Perspective on Civic–Political Synergy in Digital Participation in Latvia. *Theory and Practice of Jurisprudence*, 2(26), 125–146. <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/316801>
- IV. Melkis, D., & Melke, Z. (2026). E-petitions as sheltered channels for social remittances: empowering civic entrepreneurs via ManaBalss.lv. *Central European Public Administration Review*, Issue 2. [Apstiprināts publicēšanai]. Šā promocijas darba rezultāti ir prezentēti šādās zinātniskajās konferencēs un semināros:
 1. Melkis, D. (2025, September 23). *Winning the Peace: A Jurisprudential Perspective on Civic–Political Synergy in E-Participation and the Well-Being of Law*. [Konferences prezentācija]. Panelis “Pārsūdzības tiesības: konstitucionālie pamati un likumu grozījumi”, Harkivas IX Starptautiskais tieslietu forums, Harkiva, Ukraina/Tiešsaistē.
 2. Melkis, D. (2025, April 1). *Legal Clinic of the Faculty of Law of the University of Latvia* [Konferences prezentācija]. Zinātnisks un praktisks seminārs, Jaroslava Gudrā Harkivas Nacionālā Juridiskā Universitāte & Latvijas Universitāte, Tiešsaistē.

3. Melkis, D., & Melke, Z. (2025, February 15). *Civic initiatives as channels of social remittances: A case of ManaBalss.lv* [Konferences prezentācija]. Latvijas Universitātes 83. starptautiskā zinātniskā konference, Rīga, Latvija.
4. Melkis, D. (2024, September 23–27). *Civic entrepreneurs and “ratio legis” during Russia’s war in Ukraine: A case study of digital petitions in Latvia and Ukraine* [Konferences prezentācija]. Panelis “Labas pārvaldības standarti: Eiropas pieejas un to ieviešana Ukrainā”, Harkivas VIII Starptautiskais tieslietu forums, Harkiva, Ukraina/Tiešsaistē.
5. Melkis, D. (2023, July 15–19). *Sustainable online political campaigning and synergy between civic and political entrepreneurs: The case of ManaBalss.lv* [Konferences prezentācija]. Panelis “Tiešsaistes politiskās kampaņas, regulējumi un vēlēšanu reklāmu finansējums”, Politikas zinātnes 27. Pasaules kongress, Buenosairesā, Argentīna.

Galvenais šā **pētījuma ierobežojums** ir tā fokuss uz aktoru lomu centrālumu kā galveno skaidrojošo faktoru efektīvai e-līdzdalībai Latvijā, līdztekus sabalansētajam normatīvajam regulējumam, kas nosaka e-līdzdalības procesus. Lai gan pētījumā tiek analizēts plašs pilsonisko e-petīciju spektrs un to vispārējās tendences – piemēram, rezultātu efektivitātes neatkarība no vēlēšanu cikliem un konsekventa publicēto e-petīciju kvalitātes kontrole – tas neietver visaptverošu kvantitatīvu e-petīciju analīzi un to iespējamo likumsakarību izpēti. Turklāt pētījums koncentrējas tieši uz Latvijas e-līdzdalības ekosistēmu un aktoru centrāluma konceptualizāciju tajā. Iegūto zināšanu pārnese uz citām valstīm prasītu papildu, katrai valstij specifisku izpēti. Visbeidzot, pētījums neaplūko e-līdzdalības nākotnes attīstību, tostarp mākslīgā intelekta iespējamo pielietojumu, un plašajā e-līdzdalības spektrā tas koncentrējas tikai uz pilsonisko līdzdalību parlamentārās darba kārtības veidošanā.

Atruna: Šā promocijas darba autors no 2018. līdz 2024. gadam strādāja par platformas ManaBalss vadītāju. Šis profesionālās attiecības tika izbeigtas 2024. gadā. Sagatavojot III un IV publikāciju un rakstot promocijas darbu, autora darbs bija pilnībā vēlīts pētniecībai.

1. PROMOCIJAS DARBA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS

Šis darbs pēta Latvijas e-līdzdalības ekosistēmas galvenos sastāvdaļas, īpašu uzmanību pievēršot pilsonisko uzņēmēju lomai. Balstoties uz četrām publikācijām, kas aptver juridisko argumentāciju, pārvaldības ētiku un transnacionālos sociālos pārvedumus. Darbs apvieno šos atziņu kopumus vienotā konceptuālā ietvarā un sniedz pilsoniskās uzņēmējdarbības kartējumu Latvijas e-līdzdalībā.

1.1. Pilsoniskie uzņēmēji un ‘ratio legis’

Pirmā publikācija “Pilsoniskie uzņēmēji un ‘ratio legis’ Krievijas kara pret Ukrainu laikā” analizē, kā pilsoniskie aktori ietekmē likumdošanas pamatojumu jeb *ratio legis* Latvijā un Ukrainā. Pētījumā izmantota induktīva pieeja, apvienojot juridisko un salīdzinošo analīzi ar datiem no platformas ManaBalss.lv, Saeimas komisijas atbildes un piecām intervijām ar iniciatīvu autoriem, parlamentāro komisiju vadītājiem un bijušo Latvijas Valsts prezidentu (2019–2023).

Pētījuma gaitā tika konstatēts, ka pirmajos divos kara gados ManaBalss.lv tika iesniegtas 165 ar karu saistītas iniciatīvas. No tām 49 atbilda publicēšanas kritērijiem, desmit sasniedza nepieciešamo parakstu sliekšni, un divas rezultējās tiesību aktu grozījumos.

Analīzē aplūkota arī 2019. gada iniciatīva par padomju laika Uzvaras pieminekļa nojaukšanu, kas tolaik bija aizsargāts ar starptautiskiem līgumiem. Atjaunotās debates ļāva veikt tiesību aktu reformas un visā valstī demontēt padomju simbolus. Savukārt Ukrainā kara apstākļos būtiski pieauga pilsonisko centienu intensitāte legalizēt viendzimuma civilās savienības, ilustrējot, kā ārējās krīzes pārformulē pilsoniskās prioritātes un juridisko diskursu.

1.1.1. Juridiskais un procedurālais pamats un pilsoniskās uzņēmējdarbības rezultativitāte

Latvijas e-līdzdalības reforma sākās 2011. gadā politiskās leģitimitātes krīzes laikā. Līdz ar augošu sabiedrības neapmierinātību un Saeimas atlaišanu, aktīvistu un profesionāļu koalīcija jaunizveidotās NVO ManaBalss vadībā iniciēja kolektīvo iesniegumu mehānisma izveidi. Šis mehānisms vēlāk tika iestrādāts Saeimas Kārtības rullī (Saeima, 2006).

Ukraina sekoja 2015. gadā, papildinot Likumu “Par pilsoņu iesniegumiem” ar 23-1. pantu (Law of Ukraine, 1996), kas paredz elektronisko petīciju iespēju. Grozījumu mērķis bija uzlabot pilsoņu un valdības savstarpējo saziņu, izmantojot digitālos kanālus.

Latvijā nepieciešami 10 000 pilsoņu parakstu no 16 gadu vecuma – tas veido vairāk nekā 0,75 % no vēlētāju kopskaita. Ukrainā pietiek ar 25 000 parakstu, kas veido tikai 0,059 % no valsts iedzīvotāju skaita, turklāt nav noteikts vecuma ierobežojums.

Agrākie Latvijas e-līdzdalības rīki nespēja nostiprināties ierobežotās atpazīstamības un resursu trūkuma dēļ. ManaBalss.lv izceļas ar stabilitāti, sabiedrības uzticību un reālu ietekmi uz likumdošanu, ļaujot pilsoniskajiem un politiskajiem uzņēmējiem virzīt dienaskārtību arī ārpus vēlēšanu cikliem (skat. 2. tabulu).

2. tabula. Pilsoņu iniciatīvu dati, ManaBalss.lv. Avots: ManaBalss.lv, 2024. gada dati aptver laika periodu no 1. janvāra līdz 7. martam.

Gads	Iesniegtas platformā	Publicētas platformā	Publicētas, % no iesniegtajām	Ieviestas likumdošanā	Vēlēšanas
2011	215	25	12	1	Jā
2012	223	24	11	2	Nē
2013	168	15	9	2	Nē
2014	134	21	16	4	Jā
2015	166	38	23	1	Nē
2016	154	64	42	4	Nē
2017	152	70	46	6	Nē
2018	161	71	44	8	Jā
2019	195	61	31	3	Nē
2020	279	123	44	7	Nē
2021	360	115	32	13	Nē
2022	314	124	39	11	Jā
2023	344	173	50	11	Nē
2024	78	33	42	2	Nē
Kopā	2943	957	34	75	

Ukrainas atvērtās piekļuves petīciju modelis izceļas ar augstu aktivitāti, taču rezultāti ir nevienmērīgi. Dublējošas vai neskaidras iniciatīvas mazina ietekmi pat tad, ja tiek sasniegts nepieciešamais parakstu skaits. Savukārt Latvijā strukturētā sistēma ļauj sabiedrības iesaisti virzīt efektīvāk, padarot ilgtermiņa pilsonisko ietekmi reālāku. Latvijas e-līdzdalības uzņēmējdarbības struktūra – pilsoniskās sabiedrības vadīta un neatkarīga no valsts finansējuma – būtiski sekmē tās efektivitāti.

1.1.2. Pilsoniskie uzņēmēji un mainīgais 'ratio legis'

Abās valstīs pilsoniskie un politiskie aktori darbojas kā rīcībpolitikas uzņēmēji, izmantojot institucionālos iespēju logus, lai virzītu likumdošanas mērķus. Pilsoniskie uzņēmēji tiecas pēc normatīva ieguvuma – piemēram, tiesību

paplašināšanas –, savukārt politiskie uzņēmēji galvenokārt tiecas iegūt politisko kapitālu. Robežas starp abiem nereti saplūst, un politiku motivācija nereti pārklājas ar pilsoniskajām vērtībām. Turklāt abi darbojas kā problēmu starpnieki (*brokers*), ar stratēģisku formulējumu pārvēršot līdzšinējo “apstākļu” izpratni par risināmām problēmām.

Latvijai atšķirīga iezīme ir t.s. “pārmantošanas norma”: kolektīvie iesniegumi, kas nav izskatīti viena parlamenta sasaukuma laikā, tiek pārmantoti nākamajā – pretstatā likumprojektiem, kas zaudē spēku, ja netiek pieņemti galīgajā lasījumā. Šāda juridiska nepārtrauktība nodrošina pilsonisko priekšlikumu leģitimitāti arī ārpus vēlēšanu cikliem.

Šī strukturālā priekšrocība ir viens no iemesliem, kāpēc arī politiskie uzņēmēji dažkārt publicē savas iniciatīvas kā pilsoniskās iniciatīvas. Tas gan tas notiek reti, ņemot vērā platformas maksas pakalpojuma noteikumu partijām un biznesa lobijiem, kas var sasniegt līdz 4900 € + PVN.

Vēl viena pilsonisko iniciatīvu iezīme ir partiju konkurences mazināšana un negaidītu likumdošanas koalīciju veidošana. Piemēram, kādreiz pretrunīgi vērtētā Uzvaras pieminekļa demontāžas iniciatīva guva vairākuma atbalstu tikai pēc kara izraisītajām pārmaiņām sabiedrības noskaņojumā un pilsoniskajā mobilizācijā. Tāpat intervijas apstiprina, ka kolektīvie iesniegumi palīdz veidot konsensu situācijās, kad partiju kanāli ir “iestrēguši”, ļaujot plašāku saskanību ap kopīgiem jautājumiem.

1.1.3. Secinājumi: Uzņēmējtipa aktori kā e-līdzdalības kvalitātes un efektivitātes virzītāji

Pētījums identificē divus pilsoniskās uzņēmējdarbības tipus Latvijā. Viens no tiem virza likumdošanas pārmaiņas, paplašinot *ratio legis*, bet otrs – uztur strīdīgos jautājumus esošajā *status quo*. Abas pieejas atbilst pilsoniskās uzņēmējdarbības principiem un izmanto kopīgus juridiskos instrumentus un platformas.

Uz reformām orientētie aktori pārformulē dziļi iesakņojušās problēmas, piemēram, vēsturiskās atmiņas vai valodas politikas jautājumus, par likumdošanas iespējām. Lai arī šiem jautājumiem ir ļoti atšķirīga nozīme dažādās sabiedrības daļās, e-līdzdalība piedāvā skaidri izmērāmu sabiedrības atbalsta indikatoru, ļaujot parlamenta politiķiem iesaistīties reālistiskā un pārpartiju lēmumu pieņemšanā.

Ukrainas gadījums – e-petīcija par viendzimuma civilajām savienībām – arī demonstrē pilsonisko uzņēmējdarbību, lai gan ar ievērojamām procedurālām atšķirībām. 2022.–2023. gadā Ukrainas oficiālajās e-līdzdalības platformās tika iesniegtas 23 tematiski saistītas petīcijas, un trīs sasniedza parakstu sliekšni – divas par un viena pret civilajām savienībām. Prezidents atbildēja, ka nepieciešamas konstitucionālas reformas, taču tās nav iespējamās kara likuma apstākļos, un lēmums tika atlikts līdz miera laikam.

Ukrainas e-līdzdalības sistēma, kas atļauj vairākas petīcijas par vienu tēmu, veicina jautājumu sadrumstalotību un vājina atbalstu. Paralēli aplūkotajai iniciatīvai par civilajām savienībām tas ietekmē arī citas jomas – sākot ar brīvprātīgu sieviešu karavīru demobilizāciju līdz valsts kodolspēju debatēm –, kur atbalsts ir izkliedēts pa līdzīgām, taču nekoordinētām iniciatīvām.

Lai gan ar procedurālām atšķirībām, šīs aktivitātes atspoguļo uzņēmējtipa e-līdzdalībai raksturīgo pieeju. Latvijas pieredze ļauj ieteikt iespējamās reformas Ukrainai, tostarp: 1) nacionāla līmeņa iniciatīvu koncentrēšana parlamentā; 2) kvalitātes priekšizvērtējuma ieviešana pirms publicēšanas; 3) atbalsta sliekšņa paaugstināšana uz reprezentatīvāku parakstu skaitu bez laika ierobežojuma.

1.2. Ētisko dilemmu risināšana pārvaldības inovācijā

Otrā publikācija “Ētisko dilemmu risināšana pārvaldības inovācijā: digitālās pilsoniskās līdzdalības gadījums Latvijā” analizē ētikas aspektu spriedzi, kas rodas digitālās pilsoniskās iesaistes procesā tikla sabiedrībā. Pieaugot pārvaldības digitalizācijai, jauni izaicinājumi skar gan demokrātiskās sistēmas, gan pilsoniskos aktorus.

Tradicionālās līdzdalības metodes bieži tiek uzskatītas par novecojušām, savukārt digitālajām alternatīvām tiek pārmests ierobežots iesaistes dziļums un deliberatīvās kvalitātes trūkums (Nabatchi & Leighninger, 2015). Pilsoniskās balsis informācijas politikā tiek regulāri marginalizētas – turētas “pasažiera sēdekļi” (Castells, 2010b, 416. lpp.) –, kas veicina sabiedrības vilšanos. Lai gan krīžu laikā vērojami mobilizācijas uzplūdi, to inerce ātri izsīkst (Khutkyy, 2019), tā graujot uzticēšanos e-līdzdalībai.

Pētījums analizē Latvijas pieeju, koncentrējoties uz NVO ManaBalss attīstību kopš 2010. gada un kolektīvo iesniegumu institucionalizāciju 2012. gadā. Raksta tapšanas laikā pilsoņu vadītas iniciatīvas bija sekmējušas 76 tiesību aktu izmaiņas, tostarp vienu Satversmes grozījumu, kas pozicionē Latviju kā nozīmīgu piemēru ilglaicīgai pilsoniskai iesaistei.

Izmantojot datus no ManaBalss.lv, normatīvajiem avotiem un sešām intervijām, pētījums identificē strukturālos priekšnoteikumus efektīvai digitālajai līdzdalībai. Tas izceļ starpsektoru sadarbību, kuras pamatu veido pilsoniskā uzņēmējdarbība, un izmanto Helēnas Nisenbaumas (1998; 2010) kontekstuālās integritātes teoriju kopā ar Manuela Kastelsa tikla sabiedrības koncepciju, lai analizētu digitālās pārvaldības ētiskos un institucionālos aspektus.

1.2.1. E-līdzdalības kontekstuālā integritāte – vērtību gaidu piepildīšana

Lai gan pašlaik ētisko diskusiju centrā ir dziļviltojumi (*deepfakes*), viena no visnoturīgākajām dilemmām digitālajā pārvaldībā joprojām ir datu privātums – sākotnējais pamats, uz kura balstīta H. Nisenbaumas kontekstuālās integritātes

teorija. Lai arī sākotnēji tā izstrādāta privātuma kontekstā, šī teorija piedāvā arī plašāku skatījumu uz ētikas jautājumiem tīkla sabiedrībā, tostarp digitālās pilsoniskās līdzdalības leģitimitāti un efektivitāti.

Kā norāda Nisenbauma, “konteksti, kuros ir sakņotas darbības, veido gaidas, kas, ja netiek piepildītas, rada trauksmi, bailes un pretestību” (2011, 38. lpp.). Ja šīs gaidas – piemēram, uzticēšanās, caurspīdīgums jeb atklātība vai taustāmi rīcībpolitikas rezultāti – netiek izpildītas, gan politikas veidotāji, gan pilsoņi var kļūt piesardzīgi pret jaunajām līdzdalības tehnoloģijām.

Šīs gaidas ir dažādas un atkarīgas no aktora. Vieniem galvenā prioritāte ir personas datu aizsardzība, citiem – jēgpilna iesaiste un politikas atgriezeniskā reakcija. Elizabete S. Andersone (1995, 127. lpp.) šīs vērtības dēvē par “kontekstuālajiem izcilības standartiem”. Šīs vērtības var arī neatspoguļoties tūlītējos rezultātos, tomēr apmierināt dziļākās ētiskās vai pilsoniskās vēlmes.

Lielākā daļa pētījumu koncentrējas uz līdzdalības ievades (*input*) pusi – datu aizsardzību un digitālo iekļaušanu (Pakhnenko & Kuan, 2023) –, bet digitālās līdzdalības reālie rezultāti bieži tiek ignorēti. Pētnieki kā M. Kastells (2010b) un Tina Nabači un Mets Leinindžers (Nabatchi & Leighninger, 2015) norāda, ka pilsoniskā iesaiste bieži paliek perifēra vai nespēj radīt noturīgas pārmaiņas, īpaši, ja tā ir krīžu vai notikumu virzīta un īslaicīga (Khutkyy, 2019).

Latvijas gadījums sniedz iespējamu risinājumu. Laikā no 2010. līdz 2012. gadam noturīgs pilsoniskais lobijs panāca kolektīvo iesniegumu mehānisma institucionalizāciju Saeimas Kārtības rullī. Sākotnēji uzņemts ar skepsi, šis mehānisms ir attīstījies par noturīgu digitālās līdzdalības modeli. NVO ManaBalss, kas izveidoja platformu ManaBalss.lv, ieviesa stingrus publicēšanas kritērijus, nosakot obligātu ekspertu izvērtējumu pirms priekšlikumu publicēšanas sabiedrības atbalstam.

Kopš platformas izveides tajā ir iesniegtas vairāk nekā 3000 iniciatīvu, no kurām aptuveni 1000 ir publicētas – apstiprināšanas īpatsvars ir nepilna trešdaļa. Ekspertu iesaiste, tostarp *pro bono* juridiskās konsultācijas nodrošina, ka sabiedrībai tiek piedāvāti tikai kvalitatīvi izstrādāti priekšlikumi. Tikai vienā 2019./2020. akadēmiskajā gadā un no viena konsultanta – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Juridiskās prakses un palīdzības centra – šīs *pro bono* konsultācijas ārējs vērtētājs aplēsa 40 000 eiro tirgus vērtībā. Šī ir iedibināta uzticības ekosistēmu starp pilsonisko sabiedrību, juristiem un amatpersonām.

Atšķirībā no daudzām platformām, kas pieredz lietojuma uzplūdus krīžu vai vēlēšanu laikā, ManaBalss.lv nodrošina pastāvīgu līdzdalību. No tām iniciatīvām, kas nonākušas līdz parlamentāram lēmumam, aptuveni 60 % ir rezultējūšās likumdošanas izmaiņās. Apmēram trešdaļu no pieņemtajām iniciatīvām politiķi un ierēdņi ir pārņēmuši proaktīvi – vēl pirms tās sasniegušas parakstu sliekšni –, kas apliecina platformas uzticamību un ietekmi.

Risinot gan ievades (*input*), gan iznākuma (*output*) aspektus, Latvijas modelis rāda, kā pilsoniskā uzņēmējdarbības aspekts un e-līdzdalības institucionalizācija

vispār īsteno dažādu iesaistīto pušu vērtību gaidas un pārvērš e-līdzdalību no reaktīva rīka par noturīgu demokrātijas praksi.

1.2.2. Secinājumi: pilsoniskie uzņēmēji e-līdzdalībā veicina savstarpējus izcilības standartus

Cieša pilsonisko iniciatīvu integrācija parlamentārajā likumdošanā ilustrē, ka kolektīvie iesniegumi Latvijā pārstāv stabilu, uzticamu un labi funkcionējošu e-līdzdalības sistēmu. Trešdaļu iniciatīvu, kas galu galā tika īstenotas, politikas veidotāji pārņēma dienaskārtībā, pirms tās sasniedza oficiālajai iesniegšanai Saeimā nepieciešamo 10 000 parakstu sliekšni.

Šāda proaktīva iesaiste atbalsta plašākas uzticības ekosistēmas ideju. Būtiski, ka politiķi un amatpersonas nerīkojās haotiski, bet selektīvi reaģēja uz iniciatīvām, bieži vien saskaņā ar institucionālajām prioritātēm. Zīmīgs piemērs notika 2018. gadā, kad Nacionālais veselības dienests pārņēma iniciatīvu par valsts finansējumu melanomas ārstēšanai. Juridisku ierobežojumu dēļ, kurus iestāde nevarēja pati risināt, tomēr bija nepieciešama turpmāka parlamentāra rīcība. Atbildot uz to, pacientu nevaldības organizācija 2019. gadā atjaunoja iniciatīvas kampaņu, ātri ieguva sabiedrības atbalstu un, pateicoties mērķētai pilsoniskajai aizstāvībai un mediju uzmanībai, veiksmīgi panāca likumdošanas apstiprinājumu.

Kopsavilkumā, II publikācija parāda, ka digitālās pilsoniskās iniciatīvas Latvijā – kas izpaužas kolektīvo iesniegumu mehānismā – ir attīstījušās par noturīgu un uzticamu instrumentu pilsoņu līdzdalībai likumdošanas procesā. Šīs iniciatīvas sniedz drošības sajūtu dažādiem ieinteresētajiem dalībniekiem ar atšķirīgām vērtībām un institucionālajām lomām, tostarp pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, ievēlētajiem pārstāvjiem un valsts amatpersonām. To ilgstošā efektivitāte un atsauce atšķir tās no epizodiskas līdzdalības tendencēm, stiprinot to nozīmi kā jēgpilnam un pastāvīgam pilsoniskās iesaistes kanālam likumdošanas procesā.

1.3. Tiesību teorijas skatījums par uzņēmējtipa sinerģijām Latvijas e-līdzdalībā

III publikācija “Tiesību teorijas skatījums par pilsonisko–politisko sinerģiju digitālajā līdzdalībā Latvijā” ir starpdisciplinārs politikas zinātnes pētījums, kas izmanto analītisko un socioloģisko jurisprudenci, lai pētītu mijiedarbību starp pilsoniskajiem un politiskajiem aktoriem Latvijas augsti efektīvajā e-līdzdalības sistēmā. Līdz publikācijas brīdim, ar 78 pilsoņu ierosinātām likumdošanas izmaiņām 13 gadu laikā – daudzām ārpus vēlēšanu cikliem – Latvija piedāvā globāli nozīmīgu pilsoņu ietekmes piemēru likumdošanā.

Kopš 2011. gada koncentrējoties ap platformu ManaBalss.lv, kolektīvo iesniegumu mehānisms demonstrē, kā tiesiskie regulējumi var atbalstīt

lomām un motivācijām. Savukārt socioloģiskā jurisprudencē izgaismo, kā tiesību sistēmas veido attiecības starp dalībniekiem. Pat ja nav vienprātības sabiedrībā kopumā, politiskie respondenti kopš 2012. gada atzīst e-līdzdalības sistēmas nozīmību.

Lai arī Latvijas gadījums atšķiras no tā, kuru pirms vairāk nekā gadsimta aprakstīja Rosko Paunds, tas atspoguļo viņa principu, ka tiesību reformas ietver arī pilsonisko ieguldījumu. Kā rakstīja Paunds, “laicīgie cilvēki (*laymen*) labi zina, ka viņi drīkst veidot likumus” (Pound, 1907, 12. lpp.) – doma, kas tagad iemiesota Latvijas modelī, jo īpaši starp koalīcijas mazākuma un ārpusparlamenta politiskajiem aktoriem, kas paļaujas uz pilsoniskajām iniciatīvām kā ietekmes kanālu.

1.3.2. Uzraugošā demokrātija kā institucionāls tiesību fakts Latvijas e-līdzdalībā

Agrīnais entuziasms par digitālajām tehnoloģijām kā demokrātijas veicināšanas rīkiem (Rheingold, 1993) vēlāk mazinājās, pieaugot šaubām par to ietekmi reālajā dzīvē (Margolis & Resnick, 2000). Reaģējot uz to, Skots Raits (Wright, 2011) piedāvāja normalizētās digitālās revolūcijas jēdzienu, apstrīdot šauras revolūcijas definīcijas un izceļot pārveidojošas pārmaiņas, kas notiek esošo institūciju ietvaros. Balstoties uz punktētās (*punctuated*) evolūcijas teoriju (Hay, 2001, 2002), viņš apgalvoja, ka demokrātiskās sistēmas var piedzīvot pakāpeniskas, nozīmīgas reformas, nesabrūkot strukturāli.

Šis ietvars palīdz izprast tādus jauninājumus kā ManaBalss.lv, ko pilsoniskie uzņēmēji un valsts amatpersonas uztver kā reformējošu, tomēr sistēmā integrētu, platformu. Tā vietā, lai aizstātu institūcijas, tā uzlabo to atsaucību un leģitimitāti. Politīķi šo platformu arvien vairāk uztver kā vienlaikus traucējošu (*disruptive*) un saderīgu ar pārstāvniecisko demokrātiju.

ManaBalss.lv analīze punktētās evolūcijas skatījumā apstrīd pieņēmumu, ka tiklu sabiedrība marginalizē sabiedrības līdzdalību politiskajā lēmumu pieņemšanā (Castells, 2010b). Tā arī pārvar pretnostatījumu starp aģentiem un struktūru, parādot, kā institucionālās reformas ir iespējamas bez pamatfunkciju demontāžas.

III publikācija turklāt pielieto uzraugošās demokrātijas (Keane, 2009) ideju, kurā demokrātiskās sistēmas attīstās pakāpeniski. Tradicionālie mehānismi, piemēram, vēlēšanas un partiju konkurence, saglabājas, vienlaikus pilsoņu uzraudzībai pieaugot, veidojot jaunus institucionālos standartus un tiesību izpratni.

Pēc 2018. gada partiju veidotajām iniciatīvām noteiktā maksas sliekšņa ieviešanas platformā ManaBalss.lv NVO ManaBalss ir noslēgusi 37 līgumus ar partiju pārstāvjiem, nosakot, ka iniciatīvas ir personīgas, nevis kampaņu vadītas. Savukārt sešas apmaksātas iniciatīvas ir vēlāk publicētas ar attiecīgu atklātības norādi. III publikācija analizē trīs no tām, kā arī vienu agrāku iniciatīvu, ko virzīja Jaunā konservatīvā partija, atrodoties koalīcijā 2018–2022.

Džiliberto Kapano un Marija T. Galanti (Capano & Galanti, 2021) raksturo politikas uzņēmējus kā aktorus, kas formulē problēmas, veido koalīcijas un piesaista uzmanību pārmaiņu īstenošanai. Interviju un platformas datu rezultāti apstiprina, ka Latvijas politiķi ir izmantojuši pilsoniskās iniciatīvas šādā uzņēmējtipa veidā, atbilstot Kingdona (Kingdon, 2014) problēmas un risinājuma sasaistes modelim.

Pilsoniskie un politiskie uzņēmēji bieži sadarbojas, lai definētu problēmas un virzītu likumdošanas risinājumus. Pilsoniskās iniciatīvas, kas parasti ir mazāk pakļautas izmaiņām nekā tradicionālie likumprojekti, ļauj formulēt skaidrāku dienaskārtību un veidot starppartiju alianses.

Sabiedrības atbalsts ir būtisks faktors. Kāds intervētais atzina, ka bez ManaBalss.lv viņa priekšlikums būtu palicis margināls, un nekādas pārmaiņas nenotiktu. Redzams sabiedrības atbalsts pārliecināja arī šaubīgos deputātus – gan tos, kas vēlējas gūt reputācijas ieguvumus, gan tos, kas centās izvairīties no elektorāta zaudējuma. Kāds politiķis saistīja konkurenta neveiksmi 2022. gadā ar bezdarbību azartspēļu reformas jautājumā.

III publikācija parāda, kā pilsoniskais lobijs palīdz pārvarēt koalīcijas ierobežojumus, īpaši politiskā mazākuma apstākļos. Tas izrādījās efektīvs arī sensitīvu jautājumu, piemēram, nekustamā īpašuma nodokļa un azartspēļu, risināšanā. Būtiska bija arī uzticēšanās: platformu ManaBalss.lv pārvaldošā NVO ar neitralitātes reputāciju tika uzskatīta par uzticamāku nekā valsts iestādes. Līdz ar to pilsoniskās sabiedrības platformas kā ManaBalss.lv tiek uztvertas kā piemērotākas sabiedrības atbalsta mobilizēšanai.

1.3.3. Secinājumi: saskanīgs tiesiskais ietvars atbalsta efektīvu e-līdzdalības ekosistēmu ar iesaistīto pušu sinerģiju

Pētījums identificē stratēģisku sinerģiju starp galvenajiem aktoriem Latvijas e-līdzdalības sistēmā. Proti, NVO, kas pārvalda ManaBalss.lv, un dažādiem politiskajiem pārstāvjiem. Tie attiecīgi tiek raksturoti kā pilsoniskie un politiskie uzņēmēji, kas darbojas kopīgā politikas uzņēmējdarbības dinamikā.

Viens no galvenajiem secinājumiem ir, ka pilsoniski virzītās kampaņas saglabā aktivitāti arī ārpus vēlēšanu cikliem, nezaudējot aktualitāti, jo risina sabiedrībā pastāvošas problēmas. Šī noturība stiprina politisko kapitālu un vienlaikus nostiprina pilsonisko iniciatīvu nozīmi plašākā ekosistēmā.

Izmantojot analītisko un socioloģisko jurisprudenci, pētījums atklāj, ka šāda sinerģija ir būtiska saskanīgas un efektīvas digitālās līdzdalības tiesiskās struktūras uzturēšanai. Paši politiskie aktori apliecina sistēmas atkarību no pilsoniskā uzņēmējtipa aktoriem, apstiprinot to centrālo lomu.

Skatījums uz Latvijas e-līdzdalības ietvaru kā institucionālu tiesību faktu izgaismo e-līdzdalības modeļa jurisprudenciālo veselīgumu (*jurisprudential health*) (Hart, 1976, 112. lpp.; Cotterrell, 2018, 217. lpp.) – sniedzot ieskatus,

kas ir nozīmīgi ne tikai Latvijai, bet arī digitālajai pārvaldībai tīkla sabiedrības demokrātijās.

1.4. E-līdzdalība kā aizsargātais sociālo pārvedumu kanāls

Publikācija IV “E-petīcijas kā aizsargātie sociālo pārvedumu kanāli: pilsoniskās uzņēmējdarbības veicināšana caur ManaBalss.lv” pēta, vai pilsoniskie aktori – e-petīciju jeb iniciatīvu autori – 1) iesaistās sociālo pārvedumu procesā, izmantojot platformu ManaBalss.lv, 2) uzskata šo platformu par līdzekli savu iniciatīvu aizsardzībai no ārējas iejaukšanās, un 3) darbojas kā pilsoniskie uzņēmēji.

Kamēr finanšu pārvedumi ir labi dokumentēti, sociālie pārvedumi – ideju, normu, uzvedības un sociālā kapitāla pārnese – joprojām ir grūti izsekojami to netveramības un kontekstuālās specifikas dēļ (Levitt, 1998; McKenzie & Sasin, 2007; Vari-Lavoisier, 2020). Pētnieki uzsver nepieciešamību izprast, kā šādas idejas izplatās, kad tās pārtop uzvedības pārmaiņās un kā attīstās transnacionālās saiknes (Levitt & Lamba-Nieves, 2011; Boccagni & Decimo, 2013).

Pētījums sniedz četrus galvenos ieguldījumus. Pirmkārt, tas piedāvā izmērāmu piemēru, kā digitāli sociālie pārvedumi var ietekmēt likumdošanu, pateicoties pilsoņu virzītai parlamenta dienaskārtības noteikšanai. Otrkārt, tas identificē strukturālos atbalsta mehānismus Latvijas e-līdzdalības modeli – sabalansētu juridisko regulējumu, neitrālas NVO pārvaldītu platformu un papildpakalpojumus pilsoniskā atbalsta nodrošināšanai.

Treškārt, saskaņā ar Pegijas Levitas uzsvērumu uz “ziņnesi” (Levitt, 2023), pētījums apliecina, ka e-petīciju efektivitāte ir atkarīga no pilsonisko uzņēmēju iniciatīvas un viņu uzticamības. Ceturtkārt, rezultāti apstiprina tēzi, ka transnacionālās pārmaiņas neietekmē tikai migranti (Boccagni, 2012), bet arī nemigrējoši iedzīvotāji, kuri nozīmīgi ietekmē likumdošanas procesus, vadoties pēc transnacionāliem impulsiem. Tas parāda, ka atbilstīgos institucionālajos apstākļos pilsoniskie aktīvisti tīkla sabiedrībā nav “pasaziņi” (Castells, 2010b), bet gan aktīvi politisko lēmumu pieņemšanas dalībnieki.

Pētījums izmanto deduktīvo analīzi, vadoties pēc iepriekš definētām teorētiskām kategorijām. Pētījuma plašāks konteksts balstās Castellsa tīkla sabiedrības teorētiskajā konceptā (2010a), ko papildina migrācijas kontekstā izstrādātais transnacionālo dinamiku jēdziens (Levitt & Glick Schiller, 2004).

Empīriskais materiāls ietver 294 iniciatīvu autoru aptaujas atbildes, septiņas padziļinātas intervijas un iekšējos datus no NVO ManaBalss. Lai gan analīze balstās uz respondentu pieredzi, interviju gaitā tiek integrēti teorētiskie jēdzieni un rosināta respondentu refleksija par tiem.

1.4.1. Pilsoniskie uzņēmēji un transnacionālā dinamika e-līdzdalībā: aizsargātā kanāla izmantojums

Transnacionālā dinamika ietver ne tikai migrantus, bet arī nemigrantus, kas ir iekļauti globālos sociālās organizācijas un prakses tīklos. Šāds skatījums izaicina pieņēmumu, ka nācijvalstis un sabiedrības ir sinonīmi (Levitt & Glick Schiller, 2004). Individīdi bieži vien dzīvo dubultu dzīvi, darbojoties gan lokāli, gan pāri robežām.

Tas saskan ar Kastelsa tīkla sabiedrības koncepciju, kur digitālie tīkli pārveido sociālo dzīvi pāri nacionālajām robežām (Castells, 2010a). Šādi tīkli veicina sociālo pārvedumu – normu, vērtību un prakses – apmaiņu pāri robežām (Levitt & Glick Schiller, 2004; Levitt, 1998).

Efektīva šo pārvedumu pārnese ir atkarīga no institucionālo kanālu stratēģiskas izmantošanas. Levita (Levitt, 2016) izšķir starp aizsargātajiem un neformālajiem ceļiem, norādot, ka tikai pirmie nodrošina aizsardzību no iejaukšanās un saglabā vēstījuma konsekveni. Šie formālie kanāli piesaista uzņēmējtipa dalībniekus, kuri meklē, pielāgo un pārformulē idejas atbilstīgi savam kontekstam (Levitt, 1998).

Tas atspoguļo pilsonisko uzņēmēju rīcību – tos, kuri meklē risinājumus, veido atbalstu un stratēģiski izvēlas intervences brīdi (Leadbeater & Goss, 1999). ManaBalss.lv ir piemērs aizsargātam kanālam pilsoniskai likumdošanas ietekmēšanai, kas balstīta gan vietējās vajadzībās, gan transnacionālā pieredzē.

294 iniciatīvu autoru aptaujas dati rāda, ka 37 % no respondentiem ir ilgtermiņa (UN, 2016) migrācijas pieredze, un aptuveni ceturtdaļa norāda uz transnacionālu ietekmi. Bieži tika minēts “uzņēmējdarbības gars”, kamēr tikai 15% izvēlējās “ziedošanos idejai” – tas norāda uz stratēģisku uzņēmējdarbību, nevis aktīvismu.

Intervijas apstiprināja šos novērojumus. Respondenti raksturoja ManaBalss.lv kā aizsargātu kanālu, pateicoties platformas neitralitātei, stingriem kvalitātes kritērijiem un augstam panākumu rādītājam – 78 likumu izmaiņas 13 gadu laikā. NVO ManaBalss nodrošina arī ekspertu iesaisti un juridisku pārbaudi pirms iniciatīvu publicēšanas.

Dalībnieki norādīja uz resursu ierobežojumiem kā motivāciju stratēģiskai lobēšanai caur darba grupām un mērķētu informēšanu. Piemēram, PET depozīta iniciatīva guva panākumus, veidojot koalīciju; cita, par bezmaksas higiēnas precēm skolās, cenšas paplašināties līdz ES līmenim – tas demonstrē sociālo pārvedumu mainīgo, daudzvirzienu dabu.

Lai gan ne visi dalībnieki sākotnēji atzina savu darbu kā sociālo pārvedumu, tie visi, pamudināti to apsvērt, sasaistīja savas motivācijas ar pieredzi ārzemēs. Kāds respondents ideoloģisku apsvērumu dēļ noraidīja “uzņēmēja” apzīmējumu, tomēr savā darbā izmantoja mērķtiecīgu formulēšanu (*framing*), stratēģisku laika izvēli un kompromisus – pilsoniskās uzņēmējdarbības pazīmes.

1.4.2. Secinājumi: pilsoniskie uzņēmēji kā sociālo pārvedumu aģenti aizsargātā e-līdzdalības kanālā

Šis pētījums sniedz ieguldījumu politikas zinātnē un migrācijas pētniecībā, parādot, kā sociālie pārvedumi caur ManaBalss.lv noved pie konkrētiem likumdošanas rezultātiem. Tie ietver pilsoņu virzītu inovāciju vides politikā, uzlabotu dzimumu līdztiesību skolās, taisnīgāku iekļaušanu darba tirgū un LGBTQ+ tiesību uzlabojumu – kopumā atspoguļojoties 78 likumu izmaiņās Latvijā kopš 2011. gada.

Pretēji Kastelsa (2010b) apgalvojumam, ka pilsoniskie aktori tikla politikā ieņem “pasažiera” vietu, Latvijas institucionalizētā e-līdzdalība rāda pretējo. Kolektīvi iesniegtas iniciatīvas darbojas kā aizsargāts, pilsoniskās sabiedrības vadīts politikas dienaskārtības noteikšanas instruments.

Ietekmes un pārneses ceļu identificēšana joprojām ir izaicinājums pārvedumu pētniecībā (Vari-Lavoisier, 2020). Šis pētījums to risina, aplūkojot aizsargātu kanālu, identificējamus aktorus un izsekojamus politikas rezultātus. Aptaujas un interviju dati apstiprina pirmos divus pētnieciskos jautājumus: ManaBalss.lv veicina sociālos pārvedumus un tiek izvēlēta tās efektivitātes un aizsardzības dēļ. Platforma nodrošina, ka iniciatīvas ar 10 000 parakstu tiek obligāti izskatītas parlamentā.

No 294 respondentiem visbiežāk minētais sevis raksturojums bija “uzņēmīgums”, kam sekoja racionālums un neatlaidība – saskaņot ar pilsoniskās uzņēmējdarbības principiem. Intervijas apstiprināja, ka daudzi autori, īpaši no NVO vides, rīkojas ar uzņēmējtipa ievirzi, atbalstot trešo pētniecisko jautājumu.

1.5. Kopsavilkuma diskusija. Uzņēmējtipa lomu konceptuālais ietvars e-līdzdalībā

Šī apakšnodaļa apkopo četru publikāciju secinājumus un interpretē tos, izmantojot iepriekšējās nodaļās izvērstās teorētiskās pieejas. Diskusija integrē rīcībpolitikas veidošanās procesa, sociālās mācīšanās un tīklveida pārvaldības perspektīvas, lai skaidrotu pilsoniskās līdzdalības dinamiku Latvijā. Publikāciju rezultāti empīriski paplašina 4. nodaļā izklāstītās teorētiskās pieejas, parādot, kā Kingdona vairāku plūsmu ietvars (*Multiple Streams Framework* jeb MSF), Hola rīcībpolitikas paradigmas un Kalstelsa tīklveida sabiedrības pieejas kopā skaidro e-līdzdalības funkcionēšanu, pielāgošanās spējas un ilgtspēju.

Analīze rāda, ka pilsoniskie uzņēmēji ir īpašs rīcībpolitikas uzņēmēju paveids, kas galvenokārt darbojas MSF problēmu un rīcībpolitikas plūsmās, veidojot problēmjautājumu atpazīstamību, politikas rāmējumu un sabiedrisko leģitimitāti, uzturot attiecīgās dienaskārtības nozīmīgumu neatkarīgi no vēlēšanu cikliem. Sasaistot aktoru rīcību ar institucionālajiem procesiem, secinājumi atklāj pilsonisko uzņēmēju starpnieka lomu starp sabiedrības iniciatīvām un

formālo rīcībpolitikas vidi, nodrošinot nepārtrauktību un savstarpēju uzticēšanos e-līdzdalības ekosistēmā.

MSF loģikā pilsoniskie uzņēmēji ne tikai savieno problēmu un rīcībpolitikas plūsmas, bet arī veicina iespēju logu radišanu un atpazīšanu. Šie logi nav tikai ārēju apstākļu noteikti politiskās saskaņošanās brīži, bet tiek aktīvi veidoti ar stratēģisku komunikāciju, koalīciju veidošanu un kvalitatīvu līdzdalības ieguldījumu uzturēšanu. Šī dinamika Kingdona modelī iezīmē būtisku dimensiju – aktoru lomu un mijiedarbību, uzsverot iespēju struktūru kopveidi pilsonisko un institucionālo aktoru starpā.

Izmantojot Pitera E. Hola politikas paradigmu ietvaru, Latvijas gadījums ilustrē pakāpenisku trešā līmeņa pārvaldības prakses maiņu. Platformas ManaBalss piemērs rāda, kā pilsoniskā līdzdalība var tikt institucionalizēta kā norma, nevis izņēmums, apliecinot, ka paradigmu maiņu veicina arī kumulatīva sociālā mācīšanās, ko virza nevaldības aktori.

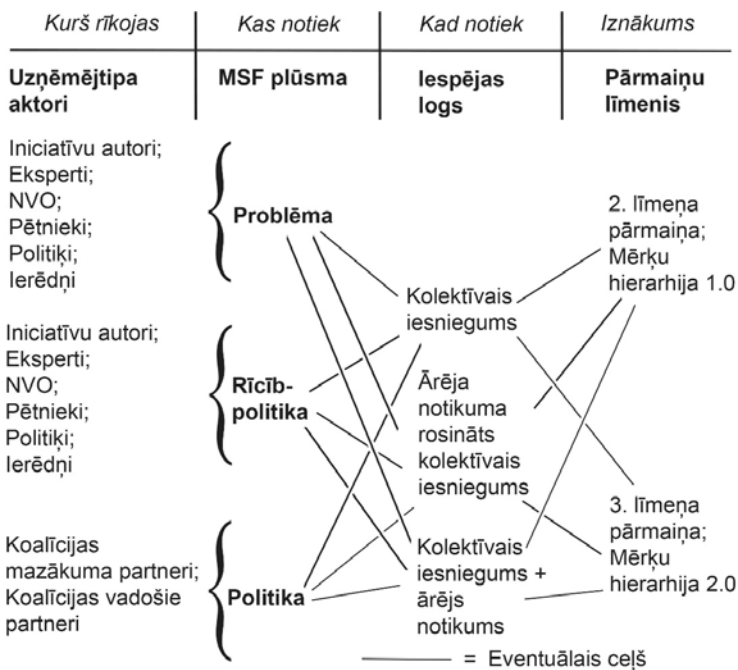
Kastelsa tīklveida sabiedrības skatījumā Latvijas e-līdzdalības ekosistēma rāda, kā digitālā savienojamība ļauj pilsoniskajiem uzņēmējiem paplašināt ietekmi horizontāli uzticībā balstītos tīklos. Tas savukārt veicina sadarbību un rada noturīgas pārvaldības inovācijas.

Apvienojot digitālo tīklošanos, uzņēmējtipa aktoru rīcībspēju (*agency*) un institucionālo mācīšanos, secinājumi veido vienotu konceptuālu ietvaru – uzņēmējtipa lomu ietvaru e-līdzdalībā. Šis ietvars sasaista klasiskās rīcībpolitikas teorijas ar mūsdienu digitālās pārvaldības un līdzdalīgās demokrātijas sapratni.

Attiecīgi šī apakšnodaļa apkopo publikāciju secinājumus tiesību, pārvaldības, ētikas, migrācijas pētījumu un transnacionālās dinamikas jomās. Publikāciju disciplinārā amplitūda un teorētiskā daudzveidība veido pamatu piedāvātajam uzņēmējtipa lomu konceptuālajam ietvaram e-līdzdalībā. Kingdona vairāku plūsmu ietvars ir īpaši nozīmīgs šajā promocijas darbā analizētajos gadījumos, piedāvājot būtisku ieskatu aktoru lomās un ceļos, kas veido lēmumu pieņemšanas procesu sarežģītību (skat. 6. attēlu).

Uzņēmējtipa lomas e-līdzdalībā šķērso politikas veidošanas plūsmas, un to iznākumus nosaka gan tas, kurš ir iesaistīts, gan tas, kā šie aktori darbojas. Politikā, žurnālists vai zinātnieks var atbalstīt peticijas formulējumu – piemēram, par plastmasas piesārņojumu –, bet vienlaikus iebilst pret tās risinājumu vai palikt neitrāls, tādējādi rosinot pilsoniskos aktorus veidot dažādas alianses atšķirīgās vairāku plūsmu ietvara plūsmās viena un tā paša iespējas loga ietvaros.

Šīs alianses balstās aktoru motivācijā un spējā formulēt problēmas, izvērtēt rīcībpolitikas priekšlikumus vai lobēt risinājumus. Rīcībpolitikas veidošana nenotiek automātiski; nespēja nodrošināt koordinētu rīcību starp plūsmām bieži vien noved pie iniciatīvu noraidīšanas vai bezdarbības. Šādi piemēri ManaBalss.lv aptver jautājumus no nodokļu atvieglojumiem un kažokzvēru audzēšanas aizlieguma līdz pieminēto demontāžai un diabēta pacientu aprūpei – parādot, ka izšķirīga ir plūsmu saskaņošana.

6. attēls. Ceļi starp uzņēmējtipa aktoriem e-līdzdalības plūsmās. Avots: autora konceptualizācija, balstīta Kingdon (2014), Knaggård (2015) un Hall (1993).

E-līdzdalība var atvērt rīcībpolitikas iespēju logus trīs veidos (6. attēls): kā petīcijas autora oriģināla ideja; kā atbilde uz nozīmīgiem ārējiem notikumiem; vai kā iepriekš neaktīva iecere, ko aktivizē ārējas pārmaiņas. Piemēram, I publikācijā aplūkots trešais gadījums – starptautiskie līgumi, kas aizsargāja padomju laika pieminekļus, kļuva apstrīdami tikai pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā.

Šī disertācija piedāvā uzņēmējtipa lomu konceptuālo ietvaru e-līdzdalībā. Tas ir aktoru lomās balstīts kartējums, kas sasaista politikas plūsmas ar rīcībpolitikas maiņas pakāpēm e-līdzdalībā. Kingdona vairāku plūsmu ietvars palīdz analizēt aktoru lomas un ceļus sarežģītos gadījumos, nodrošinot tehnisku un cēloņsakarīgu izpratni par rīcībpolitikas veidošanu.

Vairāku plūsmu ietvars uzņēmējtipa lomu konceptuālajā ietvarā tiek izmantots, lai identificētu: kas darbojas kurā no vairāku plūsmu ietvara plūsmām kāda veida iespēju logā un ar kādu ietekmi veiksmīgas e-līdzdalības gadījumā. Papildus tam HOLA rīcībpolitikas paradigmas atklāj, kā aktoru lomas attīstās caur pirmā, otrā un trešā līmeņa politikas pārmaiņām (4. attēls).

Īpaši trešā līmeņa pārmaiņas ietver pārvaldības inovāciju, izmantojot sociālo mācīšanos un mērķu pārdefinēšanu – pārejot no stingra, izslēdzoša

ricībpolitikas modeļa uz līdzdalīgāku pieeju. Sociālā mācīšanās ir process, kurā indivīdi un institūcijas iegūst zināšanas un prasmes, mijiedarbojoties ar citiem aktoriem no atšķirīgas institucionālās un plaši definētas kultūras vides. NVO ManaBalss pieredze 13 gadu garumā liecina, ka plūsmu sasaistīšana šajā “jaunās politikas” (3. tabula) modelī kļūst mazāk atkarīga no satricinošiem notikumiem.

3. tabula. Sākotnējās (2011./2012.) trešā līmeņa ricībpolitikas pārmaiņas Latvijā, ko veicinājuši uzņēmējtipa aktori ricībpolitikas veidošanas plūsmās. Avots: autora konceptualizācija, balstīta uz Hall (1993), Kingdon (2014), Knaggård (2015).

1. Kādā kontekstā	Problēma/ Krīze	Ricībpolitika/ Sociālā mācīšanās	Politika/ Mērķu hierarhija 2.0	Jauna politika/ Jauni vairāku plūsmu rāmējuma cikli
2. Kurš ko dara	Uzņēmējtipa aktori (6. att.) veic problēmu starpniecību	Uzņēmējtipa aktori (6. att.) mērķtiecīgi izvērtē un formulē ricībpolitiku	Politikas uzņēmēji tiecas pēc politiskā kapitāla; pilsoniskie uzņēmēji lobē noteiktu ricībpolitiku	Sākotnējās Mērķu hierarhijas 2.0 iespējoti, uzņēmējtipa aktori (6. att.) tiecas pēc savām ricībpolitikas prioritātēm
3. Ar kādu iznākumu	Apstākļu problematizēšana: – Kredītu krīze; 21% IKP kritums; sabiedrības neapmierinātība – Parlamenta atlaišana; politiskās elites nomaiņa; – Paaugstināts referendumu sliekšnis pēc Kremļa iedvesmotas provokācijas	Tehnoloģiski neitrāli, ietveroši principi pilsoniskajai līdzdalībai	1. Pilsoņu tieša pieeja parlamenta dienaskārtības noteikšanā 2. Pilsoņu iniciatīvām dienaskārtībā ir priekšrocība: tās paliek dienaskārtībā neatkarīgi no parlamentu sasaukumu maiņas	Pilsonisko uzņēmēju kā pakalpojuma nodrošinātāju iedibinātā loma iespējo citus uzņēmējtipa aktorus tiekties gan pēc inovatīviem 2.0 ricībpolitikas mērķiem, gan pēc inkrementāliem 1.0 mērķiem

Tādējādi uzņēmējtipa lomu konceptuālā ietvara otrā sastāvdaļa klasificē politikas kontekstus, lomas un iznākumus situācijās, kad aktoru ceļi ir funkcionāli. Trešā līmeņa pārmaiņas saskan ar Vesta interaktīvās demokrātijas koncepciju (6. attēls) un atbilst “Partnerības” līmenim Ārnstīnas līdzdalības kāpnēs (1. attēls), iezīmējot pilsoņu patiesu varu.

Sākotnējā pārvaldības inovācija un trešā līmeņa ricībpolitikas pārmaiņa – kolektīvo iesniegumu regulējums (Saeima, 2006) – aizsāka e-līdzdalības institucionalizāciju Latvijā. Platforma ManaBalss.lv un to atbalstošā NVO kopš tā laika

ir bijusi centrāla uzticēšanās ekosistēmas veidošanā, ko šī disertācija analizē no vairākiem teorētiskiem skatpunktiem.

Uzņēmējtipa lomu konceptuālais ietvars parāda, kā rīcībpolitikas iznākumi (“3. Ar kādu iznākumu”, 3. tabula) ir atkarīgi no tā, kādas uzņēmējtipa lomas aktori īsteno (“2. Kurš ko dara”, 3. tabula) dažādās rīcībpolitikas plūsmās (6. attēls). Bez konsekventas pilsoniskās uzņēmējdarbības trešā līmeņa pārmaiņas nenotiek.

I un III publikācijā ir identificētas neizmantotās iespējas Ukrainā un Igaunijā, kur pilsoniskie uzņēmēji sākotnēji vadīja reformas – piemēram, Inovāciju attīstības centrs un “Reformu reanimācijas pakete” Ukrainā, kā arī “Harta 12” Igaunijā. Tomēr šo aktoru loma ar laiku mazinājās, un abas valstis atkāpās no “pilsonis kā partneris” pie “pilsonis kā lietotājs” modeļa (III publikācija), nekad nesasniedzot pilsoņu varas līmeni Ārnstīnas līdzdalības kāpnēs (1. attēls).

SECINĀJUMI

Šā promocijas darba Publikācijas analizē pilsonisko uzņēmēju lomu efektīvā e-līdzdalībā un uzsver līdzsvarota normatīvā regulējuma nozīmi, lai veicinātu pilsonisko iesaisti un aktoru sinerģiju. Latvijā tehnoloģiski neitrālais regulējums nosaka petīciju prasības, neuzliekot parlamentam pienākumu nodrošināt tehniskos vai administratīvos līdzekļus. Taču tas nosaka parlamenta atbildību un deliberatīvu procesu, kurā priekšlikumi tiek vai nu pieņemti, vai arī argumentēti noraidīti.

Petīciju jeb iniciatīvu autori aktīvi piedalās katrā izskatīšanas posmā – parlamenta komisijās vai valdības darba grupās. Mediju uzmanība vēl vairāk pastiprina politisko un administratīvo atsaucību.

Normatīvais regulējums paredz partnerību starp aktoriem, balstoties uz būtisku pilsoniskās sabiedrības ieguldījumu. NVO ManaBalss 14 gadu laikā nav saņēmusi valsts finansējumu, bet darbojas, pateicoties lietotāju mikroizdojumiem, Eiropas Komisijas projektiem un mērķētam korporatīvajam atbalstam.

I–IV publikācijas piedāvā spēcīgu starpdisciplināru pierādījumu bāzi. Latvijas piemērs aizpilda trūkumu e-līdzdalības pētniecībā (Randma-Liiv, 2022a), parādot ilgtspējīgu, institucionalizētu sadarbību starp pilsoņiem un parlamentu. II un III publikācija analizē, kā vairāku aktoru sinerģija veicina dažādus vērtību rezultātus – pilsoniskus, institucionālus vai politiskus.

Šis promocijas darbs pozicionē Latviju kā funkcionējošu deliberatīvās e-līdzdalības ekosistēmu – retu piemēru (Nabatchi & Leighninger, 2015). Atsevišķi gadījumi un sistēma kopumā atbilst Nīla Makormika (MacCormick, 1986, 1973) institucionālā fakta izpratnei un atbilst institucionalizācijas kritērijam kā “iekļaušanās organizatoriskajos procesos... līdz stāvoklim, kad atkārtošana kļūst pašsaprotama” (Randma-Liiv, 2022b, 331. lpp.).

Viens no centrālajiem šā promocijas darba ieguldījumiem ir vairāku līdzšinējo **pētniecības jomas robu** (*research gaps*) identificēšana un novēršana e-līdzdalības izpētes laukā.

E-līdzdalības rezultātu efektivitāte

Lielākā daļa esošo pētījumu koncentrējas uz ievades (*input*) aspektiem (līdzdalības dizains, pieejamība, atbildība) vai procedūriskajiem procesiem, kamēr rezultāti (*output*) – likumdošanas faktiskās pārmaiņas – bieži tiek atstāti novārtā vai uzskatīti par margināliem, pat neveiksmīgiem (Nabatchi & Leighninger, 2015; Toots, 2019; Randma-Liiv & Lember, 2022). Šis darbs tieši risina šo trūkumu, empīriski analizējot kolektīvo iesniegumu likumdošanas

rezultātus Latvijā un identificējot 81 pilsoņu iniciētu likuma grozījumu, tostarp Satversmes labojumu.

Uzņēmējtipa aktoru rīcībspēja (agency) e-līdzdalībā

Pilsonisko aktoru uzņēmējtipa loma līdz šim teorētiski ir maz iztīrāta. To pārsvarā aizēno ierēdniecības darba un partiju dinamikas analīze. Promocijas darbs šo robu aizpilda, konceptualizējot un empīriski demonstrējot, kā pilsoniskie uzņēmēji formulē problēmas, mobilizē atbalstu un stratēģiski sadarbojas ar politiskajiem un administratīvajiem aktoriem, nodrošinot ilgtspējīgu ietekmi.

Jurisprudences perspektīva e-līdzdalībā

Tiesību, juridiskās argumentācijas un pilsoniskās rīcībspējas (*agency*) mijiedarbība reti tikusi pētīta sistemātiski. Pielietojot gan analītisko, gan socioloģisko jurisprudenci, darbs paplašina izpētes lauku un parāda, ka Latvijas e-līdzdalība ir kļuvusi par institucionālu tiesību faktu – demokrātisko institūciju sastāvdaļu ar normatīvu legitimitāti un kultūras nozīmi.

Ētika un uzticēšanās digitālajā līdzdalībā

Esošie pētījumi praktiski neaplūko e-līdzdalības ētiskos izaicinājumus un to ietekmi uz e-līdzdalības ilgtspēju. Izmantojot Nisenbaumas kontekstuālās integritātes teoriju, darbs analizē, kā pilsoniskie uzņēmēji Latvijas e-līdzdalības ekosistēmā veido aktoru uzticēšanos, nodrošina uzticamus datus un saskaņo dalībnieku vērtību gaidas.

Transnacionālā un tīklveida sabiedrības dinamika

E-līdzdalības pētniecībā maz uzmanības pievērsts tam, kā sociālie pārvedumi (*remittances*) un transnacionālie tīkli ietekmē pilsonisko e-līdzdalību. IV publikācija parāda, kā pilsoniskie uzņēmēji adaptē ārzemēs iegūtās idejas un ievieš tās caur platformu ManaBalss. Tas paplašina e-līdzdalības skaidrojuma ietvaru un Latvijas gadījumu argumentēti ievieto Kastelsa tīklveida sabiedrības kontekstā kā efektīvas e-līdzdalības piemēru.

Papildus šo pētniecības jomas novēršanai šis promocijas darbs sniedz vairākus **akadēmiskus jauninājumus**.

Aktoru un strukturālo pieeju sistēmiska sintēze

Darbs pierāda, ka efektīva e-līdzdalība nav tikai digitālās infrastruktūras vai likumdošanas jautājums. Jaunums ir koncepcija, ka divi strukturāli nosacījumi – (a) pilsonisko uzņēmēju rīcībspēja un (b) līdzsvarots normatīvais ietvars – ir būtiski ilgtermiņa efektivitātei. Publikācijās I–IV analizētie aspekti – uzņēmējtipa aktori, ētika, jurisprudences un transnacionālā dinamika – apvienoti sistēmiskā

skaidrojošā sintēzē, sasaistot aktoru rīcībaspējas ar strukturālajiem nosacījumiem, lai izskaidrotu rezultātu noturīgo efektivitāti.

Uzņēmējtipa lomu ietvars e-līdzdalībā

Darbs piedāvā jaunu konceptuālu ietvaru – uzņēmējtipa lomu ietvaru e-līdzdalībā. Apvienojot atziņas no rīcībpolitikas un pilsoniskā uzņēmējtipa pētījumiem ar vairāku plūsmu modeļa, politikas paradigmu un institucionālo pārmaiņu studijām, šis ietvars piedāvā pārnesamu analītisku instrumentu turpmākajiem digitālās līdzdalības pētījumiem.

Empīrisks pretarguments Kastelsa dilemmā

Kastelsa apgalvojums, ka pilsoniskie aktori informatīvajā politikā paliek “aizmugurējā sēdekli”, tiek apgāzts ar Latvijas piemēru. Ilgtermiņa empīriskā analīze rāda, ka tīklveida sabiedrības dinamika pilsoniskos aktorus var tieši iespējot, nevis marginalizēt. Īpaši, ja šāda dinamika tiek iedzīvināta strukturētos institucionālos mehānismos.

Jurisprudences integrācija e-līdzdalības pētniecībā

Vēl viens jauninājums ir analītiskās un socioloģiskās jurisprudences pielietojums e-līdzdalības izpētē. Uztverot Latvijas modeli kā institucionālu tiesību faktu, darbs paplašina e-demokrātijas pētniecības disciplīnu un piedāvā jurisprudencē balstītu ietvaru līdzdalības sistēmu leģitimitātes un noturības novērtēšanai.

REFERENCES/ IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

- Anderson, E. (1995). *Value in Ethics and Economics*. Harvard University Press.
- Boccagni, P. (2012). Rethinking Transnational Studies: Transnational Ties and the Transnationalism of Everyday Life. *European Journal of Social Theory*, 15(1), 117–32.
- Boccagni, P., & Decimo, F. (2013). Mapping social remittances. *Migration Letters*, 10(1), 1–10.
- Branden, T., Verschuere, B., & Steen, T. (Eds.). (2018). *Co-production and co-creation: Engaging citizens in public services*. Routledge.
- Capano, G., & Galanti, M. T. (2021). From policy entrepreneurs to policy entrepreneurship: Actors and actions in public policy innovation. *Policy & Politics*, 49(3), 321–342.
- Castells, M. (2010a). *The rise of the network society* (2nd ed., Vol. 1). Wiley-Blackwell.
- Castells, M. (2010b). *The Power of Identity*. (2nd ed., Vol. 2). Wiley-Blackwell.
- Chiassoni, P. (2022). The methodology of analytic jurisprudence. In M. Carpentier (Ed.), *Meta-theory of law* (pp. 31–74). Wiley-ISTE.
- Choi, J.-C., & Song, C. (2020). Factors explaining why some citizens engage in E-participation, while others do not. *Government Information Quarterly*, 37(4), 1–12.
- Coleman, S. (1999). The new media and democratic politics. *New Media & Society*, 1(1), 67–74.
- Coleman, S. (2004). Connecting Parliament to the public via the Internet: Two case studies of online consultations. *Information, Communication & Society*, 7(1), 1–22.
- Cotterrell, R. (2018). *Sociological jurisprudence: Juristic thought and social inquiry*. Routledge.
- Dahl, R. A. (1982). *Dilemmas of pluralist democracy: Autonomy vs. control*. Yale University Press.
- Dahl, R. A., & Lindblom, C. E. (1953). *Politics, economics, and welfare: Planning and politico-economic systems resolved into basic social processes*. Harper & Brothers.
- Dewey, J. (1946). *The Public and Its Problems. An Essay In Political Inquiry*. Gateway Books. (Original work published 1927)
- DiMaggio, P. J. (1988). Interest and agency in institutional theory. In L. G. Zucker (Ed.), *Institutional patterns and organizations: Culture and environment* (pp. 3–22). Ballinger.
- Friedman, M. (2002). *Capitalism and freedom* (40th anniversary ed., with a new preface by the author). University of Chicago Press.
- Friedman, T. L. (2005). *The world is flat: A brief history of the twenty-first century*. Farrar, Straus and Giroux.
- Greitens, T. J. (2023). Citizen participation in public management. In A. Farazmand (Ed.), *Global encyclopedia of public administration, public policy, and governance* (2nd ed., pp. 1588–1593). Springer Nature.

- Gupta, M., & Das, A. (2022). Toward e-participation: Measuring and explaining performance. *Journal of Global Information Technology Management*, 25(2), 113–136.
- Hall, P. A. (1993). Policy paradigms, social learning, and the state: The case of economic policymaking in Britain. *Comparative Politics*, 25(3), 275–296.
- Hall, P. A., & Taylor, R. C. R. (1996). Political science and the three new institutionalisms. *Political Studies*, 44(5), 936–957.
- Hart, H. L. A. (1976). *The concept of law*. Oxford University Press.
- Hay, C. (2001). Regulation theory. In R. J. Barry Jones (Ed.), *Routledge encyclopedia of international political economy* (pp. 1332–1335). Routledge.
- Hay, C. (2002). *Political Analysis: A Critical Introduction*. Palgrave.
- Hay, C., & Wincott, D. (1998). Structure, agency and historical institutionalism. *Political Studies*, 46(5), 951–957.
- Hood, C. (1983). *Tools of government*. London, UK: Macmillan International Higher Education.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3–19.
- Hood, C.C., & Margetts, H. (2007). *The Tools of Government in the Digital Age*. Palgrave Macmillan.
- Keane, J. (2009). *The Life and Death of Democracy*. London: Simon & Schuster.
- Keynes, J. M. (1964). *The general theory of employment, interest, and money*. San Diego: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Khutkyy, D. (2019). E-participation waves: A reflection on the Baltic and the Eastern European cases. In S. Virkar et al. (Eds.), *Proceedings of ongoing research, practitioners, posters, workshops, and projects of the International Conference EGOV-CeDEM-ePart 2019* (pp. 197–203). IFIP.
- Kingdon, J. W. (2014). *Agendas, alternatives, and public policies. Second edition*. Harlow: Pearson Education.
- Knaggård, Å. (2015). The Multiple Streams Framework and the problem broker. *European Journal of Political Research*, 54, 450–465.
- Knaggård, Å. (2016). Framing the problem: Knowledge brokers in the Multiple Streams Framework. In R. Zohlnhöfer, & F. Rüb (Eds.), *Decision-making under ambiguity and time constraints: Assessing the Multiple Streams Framework* (pp. 109–123). ECPR Press.
- Kneuer, M. (2016). E-democracy: A new challenge for measuring democracy. *International Political Science Review*, 37(5), 666–678.
- Law of Ukraine (1996). Law of Ukraine No. 393/96-BP “On Citizens’ Appeals”, (October 2, 1996). Official web portal of the Parliament of Ukraine.
- Leadbeater, C., & Goss, S. (1999). *Civic entrepreneurship*. London: Demos.
- Levitt, P. (1998). Social remittances: migration driven local-level forms of cultural diffusion. *International Migration Review*, 32 (4), 926–48.
- Levitt, P. (2016). Social remittances: How migrating people drive migrating culture. In A. Triandafyllidou (Ed.), *Routledge handbook of immigration and refugee studies* (pp. 223–228). Routledge.
- Levitt, P. (2023). *The Transnational Villagers*. University of California Press.

- Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing simultaneity: Transnational perspectives on migration. *International Migration Review*, 38(3), 1002–1039.
- Levitt, P., & Lamba-Nieves, D. (2011). Social Remittances Revisited. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1), 1–22.
- Lindblom, C. E. (1959). The Science of “Muddling Through.” *Public Administration Review*, 19(2), 79–88.
- Lindblom, C. E. (1982). The market as prison. *The Journal of Politics*, 44(2), 324–336.
- MacCormick, N. (1973). *Law as institutional fact* (Edinburgh University Inaugural Lecture No. 52). University of Edinburgh.
- MacCormick, N. (1986). On analytical jurisprudence. In N. MacCormick & O. Weinberger (Eds.), *An institutional theory of law: New approaches to legal positivism* (pp. 93–109). D. Reidel Publishing Company.
- Margetts, H., John, P. 2023. How rediscovering nodality can improve democratic governance in a digital world. *Public Administration*, Volume 102, Issue 3, 969–983.
- Margolis, M., & Resnick, D. (2000). *Politics as usual: The cyberspace ‘revolution’*. Sage Publications.
- McKenzie, D., & Sasin, M. J. (2007). *Migration, remittances, poverty, and human capital: Conceptual and empirical challenges* (Policy Research Working Paper No. 4272). World Bank Group.
- Nabatchi, T., & Leighninger, M. (2015). *Public Participation for 21st Century Democracy*. Jossey-Bass.
- Nissenbaum, H. (1998). Protecting privacy in an information age: The problem of privacy in public. *Law and Philosophy*, 17(5–6), 559–596.
- Nissenbaum, H. (2010). *Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life*. Stanford University Press.
- Nissenbaum, H. (2011). A contextual approach to privacy online. *Daedalus*, 140(4), 32–48.
- OECD. (2001). Citizens as partners: Information, consultation and public participation in policy-making. OECD Publishing.
- OECD. (2003). Open government: Fostering dialogue with civil society. OECD Publishing.
- Osborne, S. P. (2006). The new public governance? *Public Management Review*, 8(3), 377–387.
- Pakhnenko, O., & Kuan, Y. (2023). Ethics of digital innovation in public administration. *Business Ethics and Leadership*, 7(1), 113–121.
- Pound, R. (1907). The need of a sociological jurisprudence. In S. R. Wrightington (Ed.), *The Green Bag: A monthly illustrated magazine covering the higher and the lighter literature of the law* (Vol. 19, pp. 6–21).
- Randma-Liiv, T. (2022a). Organizing e-participation: Challenges stemming from the multiplicity of actors. *Public Administration*, 100(4), 1037–1053.
- Randma-Liiv, T. (2022b). Adoption is not enough: Institutionalization of e-participation initiatives. *Public Policy and Administration*, Vol. 38(3), 329–351.
- Randma-Liiv, T., & Lember, V. (Eds.) (2022.) *Engaging Citizens in Policy Making*. Elgar Publishing.
- Rheingold, H. (1993). *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. Perseus Books.

- Saeima (2012). Review of a collective submission (Kolektīvā iesnieguma izskatīšana). *Likumi.lv, Saeima's Rules of Procedure* (Saeimas kārtības rullis), clause 5.3.
- Saeima. (2006). Rules of Procedure of the Saeima. *Official webpage of the parliament of Latvia*.
- Schneider, M., & Teske, P. (1992). Toward a theory of the political entrepreneur: Evidence from local government. *American Political Science Review*, 86(3), 737–747.
- Simon, H. A. (1997). *Administrative behavior. A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organizations*, 4th ed. New York: The Free Press.
- Tamanaha, B. Z. (2019). Sociological jurisprudence past and present. *Law & Social Inquiry*, 45(2), 493–521.
- Banuri, T., & Najam, A. (Eds.). (2002). *Civic entrepreneurship: A civil society perspective on sustainable development*. Stockholm Environment Institute. Banuri, T., & Najam, A. (Eds.). (2002). *Civic entrepreneurship: A civil society perspective on sustainable development*. Stockholm Environment Institute.
- Toots, M. (2019) Why E-participation systems fail: The case of Estonia's Osale.ee. *Government Information Quarterly*, 36(4), pp. 546–559
- United Nations Economic Commission for Europe. (2016). *Defining and measuring circular migration: Final report of the Task Force on Measuring Circular Migration*. Conference of European Statisticians, Luxembourg, 9–10 February 2016. United Nations.
- Vari-Lavoisier, I. (2020). Social remittances. In T. Bastia & R. Skeldon (Eds.), *Routledge handbook of migration and development* (pp. 125–135). Routledge.
- West, D. M. (2005). *Digital Government: Technology and Public Sector Performance*. Princeton University Press.
- World Bank. (1994). *Governance: The World Bank's experience*. World Bank.
- World Bank. (1997). *World Development Report 1997: The state in a changing world*. Oxford University Press.
- Wright, S. (2011). Politics as usual? Revolution, normalization and a new agenda for online deliberation. *New Media & Society*, 14(2), 244–261.